

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

Karel Kryl (a jiné osobnosti Kroměřížska)

Renáta Číhalová

**Bakalářská práce
2009**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Renáta ČÍHALOVÁ**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historicko-literární studia**
Název tématu: **Karel Kryl (a jiné osobnosti Kroměřížska)**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

- I. Úvod
- II. Vývojové etapy Karla Kryla a) dětství a počátky kariéry po rok 1968
b) exil
c) návrat do vlasti
- III. Tvorba a rozbor vybraných básní Karla Kryla
- IV. Jiné osobnosti Kroměřížska, mj. tvorba Oldřicha Králíka, Josefa Veselého a Josefa Vašici
- V. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

FIC, Igor: Kroměříž literární. Muzeum Kroměřížska, Kroměříž 2000.

ČERMÁK, Miloš: Nanebevzetí Karla Kryla. Academia, Praha 1997.

: Půlkacíř. Academia, Praha 1994.

Mrva, Jiří: Zlatá stopa. Ficus, Hulín 1991.

Hlinka, Jiří: Nevyjasněná úmrtí I. The World Circle Foundation, Praha 1999.

Klimt, Vojtěch, 1973- Akorát že mi zabili tátu : příběh Karla Kryla / Vojtěch Klimt Praha : Galén, 2006.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Vladimír Novotný, Ph.D.
Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2008**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na mojí práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 5. 3. 2009

Renáta Číhalová

ANOTACE

Hlavním tématem mé bakalářské práce jsou životní osudy, tvorba, úspěchy a neúspěchy jednoho z nejvýznamnějších zpěváků protestsongů u nás - Karla Kryla. Postupně se zabývám jeho dospíváním, následným odchodem do exilu, návratem zpět do vlasti, a také dvojitým životem, který vedl střídavě u nás a v Německu. Upozorňuji na jeho rodný region Kroměřížsko, a to se zaměřením na literární sféru, kde zmiňuji i jiné výrazné osobnosti a jejich spojitost s krajem – Kožík, Tomeček, Králík a Spáčil. Inspirace krajem není v díle těchto umělců nijak znát, i když by si Kroměříž více pozornosti díky své historii zasloužila.

KLÍČOVÁ SLOVA

Kryl, Karel; životní osudy; tvorba; Kroměřížsko; regionální literatura

ANNOTATION

Main theme of my Bachelor work are life destiny, composition, successes and nonsuccesses of one of the most significant singers of exclamation songs in our country - Karel Kryl. I undertake gradually his growing up, consequential walking out to exile, comeback to birth country and also his dual life, which he lived alternately in our country and in Germany. I draw attention on his birth region Kroměřížsko, concerning to literary sphere where I mention also another important personalities and their connection with land – Kožík, Tomeček, Králík a Spáčil. Inspiration by region is not in their works very known even Kroměříž would deserve more attention thanks to its history.

KEY WORDS

Kryl, Karel; life destiny; composition; region Kroměřížsko; literature of region

OBSAH

1. Úvod	1
2. Literatura Kroměřížska a její osobnosti	
2.1. Úvod a rozdělení literatury	3
2.2. František Kožík	
2.2.1. Život Františka Kožíka	4
2.2.2. Jeho literární tvorba	5
2.3. Jaromír Tomeček	
2.3.1. Život Jaromíra Tomečka	7
2.3.2. Jeho literární tvorba	8
2.4. Oldřich Králík	
2.4.1. Život Oldřicha Králíka	10
2.4.2. Jeho vědecká tvorba	11
2.5. Jindřich Spáčil	
2.5.1. Život Jindřicha Spáčila	12
2.5.2. Jeho literární tvorba	13
3. Tradice českých písničkářů	14
4. Karel Kryl	
4.1. Tiskárna Kryl a Scotti	15
4.2. Krylovo dětství a mládí	16
4.3. Kryl po vojně	21
4.4. Rok 1968	22
4.5. Rok 1969 a následný odchod do exilu	23
4.6. Život v Německu	26
4.7. Sametová revoluce a návrat do vlasti	31
4.8. Smrt Karla Kryla	36
5. Tvorba Karla Kryla	40
5.1. Krylovo dílo	42
5.2. Milostné motivy	43
5.3. Knížka Karla Kryla	44
6. Závěr	52
7. Summary (resumé)	54
8. Použitá literatura	56

1. ÚVOD

Vybrat si téma mé bakalářské práce pro mě bylo snadné. Ve školách se neustále učíme o klasických a celorepublikově známých spisovatelích, ale co ti regionální? Na ty by se také nemělo zapomínat. Je pochopitelné, že není možné znát každého autora z každého regionu, proto chci být obeznámena alespoň s těmi úhlavními autory mého okolí. Přirozeně, není region jako region. Například region východních Čech byl v této sféře vždy velmi plodný a sláva autorů východočeského kraje přesahuje regionální rozměry, ale jsou i místa, v nichž koncentrace známých umělců není tak vysoká. Často z určitého kraje pochází jen jeden republikově uznávaný autor.

Jedním z nich je shodou okolností i můj rodný kraj - Kroměřížsko. Když jsem postupně bádala, odhalila jsem spoustu místních autorů, jejichž sláva bohužel nepřesáhla hranice kraje. Někteří píšou přímo o svém rodném kraji, jiní z něj jen pochází a jejich odkaz k místům narození není žádný. Dále se můžeme ještě setkat s autory, kteří ani z Kroměřížska nepochází, jen zde pár let pobývali a byly krásami, kulturou a historií této oblasti tak zasaženi, že se promítla v jejich díle.

Nejvíce inspirativní a kouzelnou na Kroměřížsku je každopádně velmi zajímavá historie. Konkrétně období Kroměřížského sněmu, konaného v letech 1848 – 1849. Ke krásám Kroměříže samé patří bezpochyby Arcibiskupský zámek a k němu přilehlé zahrady, zahrada Květná a Podzámecká. Zámek se zahradami je zapsán na listině světového a kulturního dědictví UNESCO. Jistou inspiraci v těchto místech vidí řada autorů dodnes. Kroměříž je častým dějištěm různých pohádek a filmů. Z neznámějších můžeme jmenovat oscarový film Miloše Formana Amadeus.

Kroměříž může být pyšná na řadu svých úspěšných rodáků a obyvatel. Ve své bakalářské práci se budu zabývat pouze sférou literární a hudební, přičemž hlavní postavou mi bude písničkář, básník a malý velký pán Karel Kryl. Z jiných sfér umění mohu jmenovat malíře Maxe Švabinského. Velmi významným občanem Kroměříže se stal i rodák z Vyškova, který v Kroměříži prožil 17 let svého mládí, Karel Kachyňa (1924 – 2004). Tento velmi významný filmový režisér je z nám z mnoha vynikajících českých filmů: Král Šumavy, Už zase skáču přes kaluže, Bylo nás pět, Saturnin, Sestřičky nebo Smrt krásných srnců. Kroměříž se jeho inspirací v díle však nestala.

Hlavním bodem mé práce je seznámení s kroměřížskými autory, jejich prací, vlivem Kroměříže na ni, a také s jejich životem. Jmenovitě se zaměřím na Františka Kožíka, Jaromíra

Tomečka, Jindřicha Spáčila a Oldřicha Králíka. Největší a hlavní kapitolu však věnují stěžejní postavě této práce Karlu Krylovi.

2. LITERATURA KROMĚŘÍŽSKA A JEJÍ AUTOŘI

2.1. ÚVOD A ROZDĚLENÍ LITERATURY

Pohled do školních učebních osnov nám potvrzuje skutečnost, že Kroměřížsko nebylo nikdy významným centrem literatury, ať už z hlediska tvorby či inspirace. Za zcela neplodné ho označit ale nemůžeme. Vyskytovala se zde spousta tvůrčích osobností tvořících v literární sféře, avšak uvádění a známi jsou pouze v regionálním rozsahu. Všechny tyto umělce můžeme rozdělit do tří skupin.

První skupinu zastupují rodáci Kroměříže, ale jejich budoucí tvorba není Kroměříží nijak zasazena, jmenujme příkladem vědce Oldřicha Králíka. Igor Fic k těmto osobnostem napsal ve své knize Kroměříž literární následující poznámku: „...*museli zde žít a jejich vztah k městu je vzhledem k jejich dílu téměř nezatelný.*“¹ Do druhé skupiny patří osobnosti, které v Kroměříži působili a byli Kroměříží nějak inspirováni, například rodák z Uherského Brodu František Kožík, nebo rodák přímo kroměřížský Jaromír Tomeček. Poslední skupina, která doplňuje řetězec, není nijak zastoupena. Jednalo by se o autory, kteří o Kroměříži jenom psali. Nulový výskyt autorů píšících o Kroměříži komentuje opět Fic ve stejné knize: „*Nenalézáme tedy žádné doklady o tom, že by byla Kroměříž nějakým významným inspiračním zdrojem pro umělce, zdrojem významnějším, než jsou jiná velká moravská města.*“² Při svém studování pramenů jsem našla ještě jedno možné rozdělení podobné mému. Jedná se o rozdělení čerpané z Kovaříkové knihy „Literární toulky Moravou“, kde v první skupině jsou rodáci, kteří o svém rodném místě také píšou, dále ti, kteří Hanou jenom prošli a zaznamenali to ve svém díle a poslední skupinou jsou rodáci odjinud, kteří si Hanou zamilovali a popřípadě se zde i nastěhovali.³

Stěžejní osobností se pro mě stal rodák Kroměříže Karel Kryl. Budu se snažit přiblížit jeho osobu a dílo, protože o něm doposud nevyšla žádná rozsáhlejší stať či publikace. Ani v učebnicích jeho jméno nepatří k nejčastějším.

S nahlédnutím do historie mohu jmenovat nejspíš nejznámější osobnost působící v takto zaměřené oblasti, a to Jana Milíče z Kroměříže, zemřel 1374, tedy v době rozvíjející se renesance. Vzhledem k tomu, že není znám rok jeho narození není zcela jisté zda je jeho rodištěm přímo Kroměříž, několik let však zastával v Kroměříži církevní úřad. Ale takhle dávnou historií se zabývat nebudu. Pohybovat se budu pouze ve 20. století.

¹ Fic, Igor: Kroměříž literární. Muzeum Kroměřížska, Kroměříž 2000. ISBN 80-85945-22-3.str. 14.

² Tamtéž.str. 14.

³ Srov. Kovařík, Vladimír: Literární toulky Moravou. Albatros, Praha 1985.

2.2. FRANTIŠEK KOŽÍK

2.2.1. ŽIVOT FRANTIŠKA KOŽÍKA (1909 – 1997)

Jak jsem již nastínila, jednou z osobností, kterou se budu zabývat je František Kožík. Patří do druhé skupiny mého rozdělení, tedy osobnost, která se v Kroměříži nenarodila, ale působila zde a byla Kroměříží a jejím okolím inspirována.

František Kožík se narodil v Uherském Brodě roku 1909. Do Kroměříže se nastěhoval s rodiči roku 1913 a od té doby zde navštěvoval cvičnou školu. Roku 1992 mu bylo městem Kroměříží uděleno čestné občanství a děkovně napsal vzpomínkovou báseň „Moje Kroměříž“, čímž dokládá vazbu s městem v době, v níž vyrůstal. Častokrát v ní nacházíme slovo *poprvé* nebo *první*, chápeme tedy, že spoustu věcí zažil poprvé právě zde. Dejme příkladem *poprvé do školy, po prvé do Sokola, první vánoční stromek zapsaný do paměti, první přečtené knihy*. Z dospívajících let pak *první tatínkovy cigarety, poprvé políben*⁴.

Později však navštěvoval reálné gymnázium v Uherském Hradišti a v Brně. Studium práv v Brně nejspíše znamená pokračování v otcové linii, jeho otec byl soudce. V roce 1931 získal titul doktora práv, při tomto studiu ještě navštěvoval Filosofickou fakultu. Od mládí prahl láskou k divadlu, nejspíš proto byl občasným posluchačem dramatické konzervatoře.

Pracoval jako soudcovský čekatel, ale tohle zaměstnání ho zcela nenaplňovalo. V polovině 30. let 20. století se oddal na čas práci v rozhlasu. V této době byl i členem Literárního uměleckého kruhu Aktivisté. Patřil mezi spoluzakladatele rozhlasové hry. Napsal na toto téma stať „Rozhlasové umění“. Projevoval se zde i jako autor, napsal kolem čtyřiceti rozhlasových her. Mezi nejznámější patří „Cristobal Colón“ (1934), jde o dílo o Kryštofu Kolumbovi, za které dostal první cenu za nejlepší českou rozhlasovou hru, později byla oceněna i v Bruselu.

Práce v rádiu nebyla jeho jediným mediálním stykem s veřejností. Roku 1926 debutoval ve Studentském časopise. Publikoval ve spoustě periodik, například v Ruchu, v Lidových novinách, v Divadelním listě, v Družstevních novinách nebo v Ohníčku či v Brněnském večerníku. Pod jeho perem vznikla i řada filmových scénářů. Ne vždy vystupoval pod vlastním jménem, znám byl také pod pseudonymy Adam Adam, Jiří Robert, Jiří Žalman, Karel Pokorný nebo Pavel Trojan.⁵

⁴ Fic, Igor: Kroměříž literární. Muzeum Kroměřížska, Kroměříž 2000. ISBN 80-85945-22-3.str. 85.

⁵ Srov. Slovník českých spisovatelů od roku 1945, díl 1, A-L. Brána, Praha 1995. ISBN 80-85946-16-5.str. 429 – 430.

2.2.2. JEHO LITERÁRNÍ TVORBA

Jeho tvorba literární byla odstartována lyrickými básněmi, přičemž by se dalo říci, že navazuje na tvorbu A. Sovy, F. Šrámka nebo J. Wolker. Nejstěžejnější byla jeho historická a biografická tvorba. Nejznámějším a nejúspěšnějším dílem této oblasti je životopisný román o francouzském mimovi „Největší z pierotů“ (1939). Další osobnosti, kterým se věnoval, jsou Josef Mánes, Jan Ámos Komenský, portugalský klasik Camões, Miguel de Cervantes Saavedra. K některým osobnostem měl i citový vztah. Velmi miloval hudbu a hudebního skladatele Leoše Janáčka, jemuž věnoval dílo „Po zarostlém chodníčku“ (1967). „*Kožík opírá využití moderních vypravěčských postupů, zejména střídání časových rovin, o silnou citovou angažovanost a vytváří s jejich pomocí pečlivě prokomponovaný celek.*“⁶

Ne vždy ale obstaral dostatek materiálu a použitelných pramenů, tudíž dílo doplnil dle svého, což často zkreslovalo, vyvolávalo beletrizaci a neshody. Slabiny prozaického zpracování, jak tento nedostatek nazývá Igor Fic, objevil již v díle „Největší z pierotů“ Václav Černý, který „*postřehl svévolnou manipulaci s objektivně zjistitelnými fakty, rozpory, protimluvy a neslýchanou interpretační benevolenci...velikost životního osudu svého hrdiny autor osekal a zjednodušil pro potřebu svou a potřebu svých čtenářů...za zmíněný román dostal cenu Evropského literárního klubu a byl nominován do Světové románové soutěže, to není omluva ani vysvětlení.*“⁷ Nedostatky najdeme i v díle o malířce Zdence Braunerové, které odhalila Milena Lenderová ve své knize *Zdenka Braunerová*, zasvěcené právě této impresionalistické malířce. „*Velkým pábitem byl rovněž Zdenčin prasynovec Vladimír Hellmuth-Brauner, jehož paměti obsahují řadu – často půvabných – výmyslů. Od Jaroslava Marii i Hellmutha-Braunera přejal tyto nepravdivé informace František Kožík pro svůj dvojdílný románový životopis Na křídle větrného mlýna a Neklidné babí léto.*“⁸ Nevím, zda to způsobila jakási Kožíkova lenost, či neschopnost najít si dostatek pramenů a pracovat s nimi.

František Kožík ve svém díle neuplatňoval jenom schopnost čerpat z historických reálií, ukázal v něm i schopnost psát pro děti a mládež. Patřil mezi autory, kteří po roce 1956 vytvořili v této sféře přelom, a to „*na vnitřním vztahu autorů k dětskému světu a dětskému hrdinovi.*“⁹ Znamenalo to tedy, že autoři dětem nekážou, nemoralizují je, nepouští své komplexy, nebo problémy světa dospělých prostřednictvím literatury ven. Děti tak přestávají

⁶ Blahynka, Milan: Čeští spisovatelé 20.století. Československý spisovatel, Praha 1985.str. 299.

⁷ Fic, Igor: Kroměříž literární. Muzeum Kroměřížska, Kroměříž 2000. ISBN 80-85945-22-3.str. 82.

⁸ Uvádím citaci z: Lenderová, Milena: Zdenka Braunerová. Mladá fronta, Praha 2000.str. 13. in Fic, Igor: Kroměříž literární. Muzeum Kroměřížska, Kroměříž 2000. ISBN 80-85945-22-3.str. 152.

⁹ Stejskal, Václav: Moderní česká literatura pro děti. Státní nakladatelství dětské knihy, Praha 1962.str. 215.

být pouhými oběťmi, či diváky. Po únoru 1956 se dle Stejskalových slov stala změna: „Vcelku však naše dětská próza této etapy prozřívě vsadila na veselou, barvitou, kouzelnickou „materialistickou“ paměť a obrazivost dětského vidění.“¹⁰ V tomto období se začíná literatura pro děti rovnoměrně včleňovat mezi celonárodní literaturu, a také se v témže období s vervou pouští do literatury František Kožík a ukazuje nám svou uměleckou osobitost jako autor dětské prózy. Kožík byl v této sféře úspěšný a dařilo se mu to, co ostatním ne. Někteří autoři nedokázali psát při tak vysoce nasazené laťce přelomové dětské literatury, neudrželi se ani u průměru, neudrželi se nasazených linií. V tomto nedostatku mohu jmenovat Václava Cibulu.¹¹

Stejskal rozděluje trojí druh Kožíkovy literatury pro děti. Do první skupiny patří dívčí romány („Prstýnek z vlasů“, 1941, „Pírinka“, 1943), druhou skupinu zastupují pohádky („Proč pláče Meluzína“, 1943, „Pohádky vánočního stromku“, 1957) a třetí skupinu tvoří knihy ze sportovního prostředí (velmi známá trilogie věnovaná Emilu Zátopkovi: „Vítězství vůle“, 1949, „Vítěz maratónský“, 1952 a „Emil Zátopek vypravuje“, 1955). Tato trilogie však není tak umělecky náročná jak mánesovská skladba pro mládež „Cestou lásky“ (1958), která vznikla adaptací ne moc zdařilé prózy pro dospělé. Bohužel se ale žádná z Kožíkových knih nestala klasickou literaturou. „*Dodnes tyto zapomenuté Kožíkovy práce upoutávají životními náměty, jemnou sensibilitou a slovesnou kulturou.*“¹² Já osobně jsem se setkala s knihou řadící se k dívčím románům „Prstýnek z vlasů“ (1941). Jedná se o příběh mladičkého Petra, jehož rodiče se rozejdou a pro Petra začíná velmi podivné období. Těžko se vypořádává se ztrátou milované maminky, ke které ho váže silné citové pouto. Začíná mít problémy ve škole. Spásou v tomto černém období je až seznámení s chudou dívkou Janou, která se stává jeho pomyslným bílým světlem. Jejich mladičká láska spojená s onemocněním Jany přiměje Petrovy rodiče k usmíření. Jde o příběh velmi roztomilý, poutavý, místy i romantický, zaměřený na čistotu lásky a spolehlivost mezi dvěma lidmi. Z celého Kožíkova počínu v dětské literatuře měly nejlépe nakročeny právě dívčí romány k linii seriózní literatury.

Další velmi výraznou knihou je „Zákon věrných strážců“ (1961), která se vymyká průměru, ne však námětem, ten je poněkud tuctový – mladý hoch se stěhuje z města do venkovské školy, postupně se spřáteluje se spolužáky a učiteli. Vymyká se tím, co do ní Kožík vložil, a to jest vlastní osobnost, vlastní ucelené pojetí života, své názory na

¹⁰ Tamtéž.str. 215.

¹¹ V Moderní české literatuře pro děti zmiňuje Stejskal právě Václava Cibulu a jeho dílo „Modrá protěž“ (1959). „...*kteří sice nelze upřít vážné literární ambice, kultivovaný jazyk, snahu o poetickou atmosféru příběhu ani ušlechtilý ideový záměr, ovšem řídounký děj knížky je příliš vlašný, přemýšlený, chybí mu životní naléhavost.* (str. 299.) in Stejskal, Václav: Moderní česká literatura pro děti. Státní nakladatelství dětské knihy, Praha 1962.

¹² Tamtéž.str. 304.

problematiku kamarádství mezi dětmi na jejich vztah s učitelem. Vztah dětí a učitele znal z jedné venkovské školy, takže je reálný. V knize si můžeme přečíst jednu větu, která je jakýmsi mottem: „Nejen hlavu, ale i srdce“.

Jedním z posledních aspektů ovlivňující Kožíkovu tvorbu byla místa jeho žití a působení, mezi něž patřilo i Kroměřížsko. Například do Telče jezdil na prázdniny a umístil zde dvě svá díla. Novelu „Jezerní růže“ a román „Město šťastných lásek“. Rodnému Slovácku připsal román „Na dolinách svítá“ (1948). Poslední místo jemuž se budu namátkou věnovat jsou Luhačovice. Budování města popisuje v díle o životě lékaře Františka Veselého „Kouzelník z vily pod lipami.“

František Kožík patří mezi významné moravské autory. Pod jeho perem vzniklo pře sto knih pro děti a mládež, pohádek, libret, poezie, divadelních, loutkových a rozhlasových her, historických a biografických románů, dokonce i turistický průvodce. Ne všechny jeho knihy jsou ale na sto procent kvalitní a použitelné jako prameny (životopisné romány o Zdence Braunerové a mimu Debureauovi, v nichž bylo nalezeno několik chyb). Při tak vysokém počtu vydaných knih, se ale může naskytnout otázka, zda nepostrádá kvantita patřičné množství kvality. V jeho díle se Kroměříž nijak zvlášť nevyskytuje. Nejvýraznějším počinem vázaným ke Kroměříži je právě děkovná báseň Moje Kroměříž.

2.3. JAROMÍR TOMEČEK

2.3.1. ŽIVOT JAROMÍRA TOMEČKA (1906 – 1997)

Další velmi poutavou osobností Kroměřížska je bezesporu rodák přímo z Kroměříže Jaromír Tomeček. Narodil se roku 1906 v rodině krejčího. Jeho dětství nebylo zrovna jednoduché, jak sám řekl do školy chodil pozdě, protože musel pracovat za svou nemocnou matku. Přivydělával si také ministrováním nebo doučoval své kamarády z okolních vesnic za mouku a sádlo. V Kroměříži žil až do maturity roku 1925, poté podobně jako Kožík odešel na studia práv do Brna. Dlouho však v Brně nebyl, po dokončení druhého semestru studium přerušil a odjel do Podkarpatské Rusi. Zde pobýval 14 let a setkal se se spoustou literárně zajímavých osobností jako například s Ivanem Olbrachtem, který zde také žil, nebo třeba s Karlem Čapkem, Vladislavem Vančurou, S. K. Neumannem nebo Karlem Novým, kteří tuto oblast navštěvovali. Korespondoval si s Otou Pavlem, kterého viděl jako nejlepšího reportéra. Údajně mu navrhl, aby od sportovní tematiky přešel k přírodě. Počátek války roku 1939 však žádal Tomečkův návrat zpět do vlasti. Vrátil se do rodné Kroměříže, ale v roce 1940 odešel

do Brna, kde pracoval jako úředník. O čtyři roky později byl totálně nasazen jako dělník do brněnské slévárny. Roku 1946 ukončil úspěšně přerušené studium práv.

Již v době pobytu v Podkarpatské Rusi se věnoval literární činnosti. Debutoval fejetonem „Rozhovor“ v deníku Podkarpatské hlasy. Dále psal črty do Lidových novin, které byly později vydány jako jednotné dílo pro děti „Vuí se směje“ (1944), také publikoval v Plamenu, v Rovnosti, v Lidé a země. Redigoval po boku Ludvíka Kundery Host do domu. Po jejich seznámení o něm Kundera prohlásil: „*Jaromír Tomeček, bard vod a lesů, ba pralesů, milovník a znalec zvířecího světa, člověk i autor veskrze přírodní, ovládá – krom umění psát – ještě minimálně dva další umělecké obory.*“¹³ Tím měl na mysli bez problémů vystoupit před publikum a bez přípravy mluvit. Tomeček byl velmi zkušený a vyhledávaný vypravěč. Ve svém vyprávění používal přímo dlouhatánské věty, které ale měly naprostou logiku a byly vyřčeny gramaticky správně. Druhou věcí co na něm mimo jiné obdivoval byla schopnost být na více místech zároveň, a to opravdu. Údajně prý přišel do kavárny, kde si odložil kabát, přisedl si k někomu, chvíli pohovořil a bez povšimnutí zmizel, kabát nechal na místě a vešel do jiné kavárny a zase mluvil ve společnosti jiných lidí, tak to opakoval ještě jednou, šlo o takové kolečko po společnosti.¹⁴

Tomeček nepublikoval jenom v časopisech, je také znám jako autor mnoha předmluv a doslovů, katalogů a výstav. Spolupracoval s Českým rozhlasem, účinkováním v zábavních a vzdělávacích programech a s Českou televizí, vždy na pořadech o přírodě, pořad Krajina mého srdce (1989) sám přímo moderuje.¹⁵

2.3.2. JEHO LITERÁRNÍ TVORBA

Jaromír Tomeček patří mezi nejvýznamnější autory knih s přírodní tematikou. Přírodě zasvětil celé své literární působení. Nepsal ale pouze o krásách přírody a krajiny, psal i o chybách, kterých se na přírodě člověk dopouští, jak ji pomalu ničí, byl jejím zastáncem. Roku 1944 debutoval svou první knihou o zvířatech a přírodě pro děti „Vuí se směje“. Pobyt v Podkarpatské Rusi jeho tvorbu také ovlivnil, jelikož se dle jeho slov dostal z upravené hanácké přírody do karpatské divočiny. Jmenujme třeba „Stříbrný lipan“ a „Země zaslíbená“, díla věnována právě této oblasti. Po návratu do vlasti začíná řešit problém člověk versus příroda („Neklid“). Věnuje se i ochraně přírody („Admirál na Dyji“, „Jenom vteřiny“).

¹³ Kundera, Ludvík: Různá řečiště /a/. Atlantis, Brno 2005.str. 328.

¹⁴ Srov. tamtéž.str. 330.

¹⁵ Srov. Slovník českých spisovatelů od roku 1945, díl 2, M-Ž. Brána, Praha 1998. ISBN 80-7243-014-9.str. 547 – 549.

Jeho díla dokážou v člověku probudit zvědavost, okouzlení, zájem. „*Tomečkovy evokace přírodních nálad, barvitě záběry ze života zvířat, lovecké historky a překvapivá pozorování jsou vyhledávané a umění okouzlit.*“¹⁶ V knize Zdeňka Heřmana „Říkat pravdu s úsměvem“ je nám nabídnuto postavení Tomečka vedle hudebního skladatele Leoše Janáčka. Tohle srovnání není zveřejněno jenom díky jejich společné publikaci v Lidových novinách, každý sice v jiném období. Janáček do roku 1928 a Tomeček od roku 1932. Heřman je k sobě přirovnává hlavně díky jejich společnému zájmu – přírodě. Janáček ve svých fejetonech často používá bezslovesné věty, k podobnému postupu se občas přiklonil i Tomeček. Tomeček pracuje se zvukomalbou, například místo slova pes použije zvučnější štekavec, štekaveček a Janáček jako hudební skladatel má smysl zvukové jedinečnosti. „*Janáček ve svých fejetonech nejednou přeruší slovní proud notovým záznamem zaslechnutého zvuku. Tomeček má něco podobného přímo v jazykovém plánu vyprávění.*“¹⁷ Občas můžeme najít i přirovnání některých Tomečkových postav s Čapkovým Hordubalem, nebo přirovnání „Mezi dvěma výstřely“ se „Stínem kapradiny“ od Josefa Čapka.

Tomečka není možno považovat za autora rádoby písíciho o přírodě s povrchními znalostmi. Je opravdu odborníkem na slovo vzatým a také se přátelí s velmi vzdělanými lidmi této oblasti, s nimiž případné nedostatky řeší. Jak sám říká: „*S odborníky se stýkám denně, jinak to nejde, pouhé návštěvy a výlety do zeleně nestačí.*“¹⁸ Jeho žena je promovaná biologka a doktorka přírodních věd, s níž také hodně konzultuje. Sám ví, že je oblíbeným autorem lesníků, ochranářů přírody, rybářů nebo ornitologů. Dobře chápe i zvířecí psychologii, o tom nás přesvědčil v díle „Pší hlas“ (1979), kde nic není napsáno nadneseně, přehnaně, vymyšleně nebo zkresleně a přitom se prostřednictvím vypravěče podíváme až do nitra onoho zvířete.

Píše o příbězích hlavně zvířat a přírody samotné, proto byl párkrát osloven, ať píše o lidech, že když už o nich píše, tak je animalizuje. Sám ale říká, že je nutno jeho dílo číst i mezi řádky. Člověk je přeci součástí přírody, dokonce tu i vznikl. Jeho díla jsou převážně lyrická, v 60. letech minulého století však zaznamenáváme změnu. Začíná používat epiku. Dokonce začne psát i baladickou prózu, trochu inspirovanou Ivanem Olbrachtem, nazvanou „Mezi dvěma výstřely“ (1972), pojednávající o životě zakarpatských horalů.

Jeho tvorba se dá rozdělit do několika etap. První etapa je zcela zasvěcená Podkarpatské Rusi, její přírodě, lidem, místům. Při dozrívání této etapy přichází další. Ta se zabývá přírodou jako celkem, řeší zejména její problémy, konflikty s člověkem, jak jí člověk škodí,

¹⁶ Heřman, Zdeněk: Říkat pravdu s úsměvem. Albatros, Praha 1984.str. 66.

¹⁷ Tamtéž.str. 62.

¹⁸ Mrva, Jiří: Zlatá stopa. Fikus, Hulín 1992.str. 117.

vkládá zde i řadu filozofujících částí pojednávajících o „kauze“ člověk versus příroda, také řeší smrt, kterou nebere tragicky, ale jako součást života v přírodě, i když ne jako jeho cíl, smrt určitě neodlehčuje. Často použil i citaci světových filosofů, jako milovník řečtiny nejčastěji čerpal zde. Další etapy jsou vloženy epiky a baladiky do próz.

Myslím si, že jako autor písnic o přírodě se nám rozhodně nesnaží ukazovat přírodu v nějakých naivních vzorcích nebo dokonce s nasazením růžových brýlí. Vždy píše jaká příroda a zvířata v ní jsou, jak se chovají a žijí. Rozhodně také nezveličuje člověka jako pána tvorstva nebo jako vyzdviženého nad přírodu. Všichni jsou si zkrátka rovni. Jeho dílo se dá velmi efektivně použít jako školní pomůcka. Nejvíce mě zaujala jeho myšlenka, se kterou naprosto sympatizuji a byla jedním z původních reflexů podněcující téma méj bakalářské práce. Tomeček ji pronesl v rozhovoru s Jiřím Mrvou pro jeho knihu „Zlatá stopa“: „*Nechci vyvolávat žádné protipražské nálady, ale je přece známo, jaké potíže měli s Prahou Leoš Janáček, Petr Bezruč, Jakub Deml, (...). Morava i v kultuře bude mít to, co si vydobude a uhájí.*“¹⁹ V Tomečkově próze není přímý odkaz na Kroměřížsko, i když je pravděpodobné, že část přírody této oblasti je v jeho díle vykreslena.

2.4. OLDŘICH KRÁLÍK

2.4.1. ŽIVOT OLDŘICHA KRÁLÍKA (1907 – 1975)

Nyní se budu zabývat členem mé první skupiny rozdělení, tedy kroměřížským rodákem, kterého Kroměříž ani její okolí v jeho tvorbě nijak neovlivnila, neinspirovala. Jde o vědce Oldřich Králíka.

Oldřich Králík se narodil roku 1907 v Kroměříži v rodině obchodníka. Navštěvoval kroměřížské Arcibiskupské gymnázium, byl dokonce spolužákem Jaromíra Tomečka. Po maturitě roku 1925 odešel studovat do Brna bohemistiku a klasickou filologii na Filosofické fakultě. Při zdejších studiích byl posluchačem Arne Nováka. Roku 1931 dosáhl titulu doktor filosofie, načež odstartoval svou kariéru učitele na gymnáziu. Sám však nezhálel a vzdělával se dál. Roku 1946 získal právo přednášet na vysoké škole (habilitace), nastoupil tedy jako docent na Filosofickou fakultu Palackého univerzity v Olomouci. Jeho konečným vzdělávacím stupněm se stal až titul profesora roku 1966.

Od 30. let minulého století působil v Olomouci jako pedagog a pořadatel různých literárních či uměleckých výstav. Publikoval v řadě časopisů, namátkou uvedu Listy

¹⁹ Mrva, Jiří: Zlatá stopa. Fikus, Hulín 1992.str. 120.

filologické, Slovo a slovesnost, Slavia, Host do domu, nebo Plamen. Redigoval časopis Divadelní kultura. Spolupracoval také s rádiem, konkrétně s Českým rozhlasem Ostrava, kde mohli posluchači slyšet některé jeho přednášky.²⁰

2.4.2. JEHO VĚDECKÁ TVORBA

Oldřich Králík byl vědec, literární historik, textolog, pedagog. Jeho vědecké působení se nezaměřuje na určité období české literatury, zabývá se jí komplexně. Je stejným odborníkem na literaturu doby přemyslovské jako na literaturu národního obrození. Ve Slovníku českých spisovatelů můžeme najít rozdělení jeho tvorby pomocí dvou východisek. První můžeme koncipovat jako badatelské soustředění na „vladaře ducha“, čili autory prózy a poesie směřované, přesahující obyčejné hodnoty – K. H. Mácha, B. Němcová, K. J. Erben, O. Březina, F. X. Šalda nebo J. Durych. Postupem času tuto kategorii rozšířil i o vědce českého jazyka – J. Dobrovského a F. Palackého, a také o autory trochu konzervativnější, nepřesahující tolik obyčejné, zaseté hodnoty – J. Neruda, P. Bezruč, J. Vrchlický. Druhým východiskem se stala metoda filologické kritiky, která často zakotvila až v textologii.²¹

Králík se sám ve vědě začleňuje jako autor monografií Otokara Březiny, také jako kritik katolické orientace. Březinou se už zabýval za studia, na jeho téma napsal nejednu práci. Doktorský titul získal za práci „Otokar Theer a Otokar Březina“. Jeho habilitační práce byla rovněž na březinovské téma: „Otokar Březina. Logika jeho díla“. Později blíže zkoumal dílo K. H. Máchy a P. Bezruče. Byl trochu ovlivněn strukturalismem a velký vliv na něj měl F. X. Šalda, se kterým byli „na jedné vlně“ trvalého souznění.

Ze všeho nejvíc asi Králíka přitahovala struktura textu. „*Oldřich Králík bývá označován za zakladatele metody literární stratigrafie, s jejíž pomocí je možné dopracovat se rozboru literární památky podle jejích vývojových fází.*“²² Textologii aplikoval nejčastěji při bádání v oblasti staročeských literárních památek, hlavně u svatováclavských legend. „*U těchto textů není znám autor, doba vzniku, ani posloupnost předloh; textologie a literární stratigrafie, metody prosazované Oldřichem Králíkem, zde proto dosahovaly výrazných výsledků. Třebaže jsou mnohé Králíkovy závěry problematizovány, jeho příspěvek k filiaci svatováclavských legend, kdy musíme při sestavování posloupnosti textů předpokládat text neznámé a ztracené*

²⁰ Srov. Slovník českých spisovatelů od roku 1945, díl 1, A-L. Brána, Praha 1995. ISBN 80-85946-16-5.str. 434 - 436.

²¹ Tamtéž.str. 434 – 436.

²² Fic, Igor: Kroměříž literární. Muzeum Kroměřížska, Kroměříž 2000. ISBN 80-85945-22-3.str. 97.

legandy X, jež sloužila za předlohu nám známých legendických textů, tvoří zlom v bádání o nejstarších literárních památkách naší kultury.“²³

Králík rozhodně neměl v úmyslu psát beletrii, nebo texty nějak zlehčovat pro laiky. Jeho díla jsou vždy na plné úrovni odborná a profesionální. Příkladem nám může být jedna z jeho nejznámějších knih, o níž padla zmínka v předešlém odstavci, a k níž napsal doslov Emil Pražák – „Šest legend hledá autora“ – „*Králík v této knize neslevuje z vědeckosti v domnělý prospěch popularizace a také v podstatě nic nezjednodušuje, nic čtenáři neodpouští... reprodukuje složité cesty a postupy vědeckého poznávání, tak jak je zvykem podávat je v literárněvědných pracích.*“²⁴ Jeho celková literárně vědecká činnost čítá řadu děl z nejstaršího českého písemnictví, dále pak třeba tři studie o Františku Palackém, tři knihy o Karlu Hynku Máchovi nebo o Petru Bezručovi. Je nutné cenit si takto významných, vzdělaných a tvůrčích vědců v oblasti české literatury jako byl právě Oldřich Králík. Vazba v díle s Kroměříží není vůbec žádná, což je pro odborný text pochopitelné. Možná by se ke Kroměříži uchýlil, kdyby se věnoval beletrii.

2.5. JINDŘICH SPÁČIL

2.5.1. ŽIVOT JINDŘICHA SPÁČILA (1899 – 1978)

Další zmínka bude patřit autorovi, který se narodil roku 1899 v Kvasicích, což je vesnice vzdálená pár kilometrů od Kroměříže, v rodině hajného a později komorníka na tamějším zámku. Po ukončení měšťanské školy odešel studovat do Prahy na učitelský ústav. Za první světové války byl jako voják povolán a účastnil se italské, ruské a francouzské fronty. Od roku 1928 působil v Kroměříži jako učitel dějepisu a češtiny a později i jako ředitel Odborné školy pro ženská povolání.

Měl spoustu zájmů, hlavně v oblasti vlastivědné a kulturní. Věnoval se divadlu, navrhoval scénické výpravy pro ochotníky, byl patronem různých výstav a pořádal dokonce tábory pro děti. Přispěl na záchranu i obnovu některých důležitých památek Kroměřížska. Je také autorem několika textů umístěných na pamětních domech v Kroměříži. Zasloužil se také o schraňování regionálního literárního materiálu, který postupně zpracovával a se svými znalostmi se dělil s ostatními na přednáškách. Nepracoval jenom jako pedagog, ale také jako ředitel Vlastivědného muzea, byl členem Moravského kola spisovatelů. Publikoval v Lidových novinách, Národním obrození, Ruchu, Rovnosti nebo v Kroměřížské jiskře.

²³ Tamtéž.str. 97.

²⁴ Pražák, Emil: Doslov. In: Králík, Oldřich: Šest legend hledá autora. Mladá fronta, Praha 1966.

Pracoval také jako redaktor časopisu Informace osvětových sborů okresního, městského a lidové školy v Kroměříži. Pracoval také v Brněnském rozhlase.²⁵

2.5.2. JEHO LITERÁRNÍ TVORBA

Spektrum jeho literární tvorby sahá od života pravěkých lidí v díle „Kvasice v dávnověku“, „Cesta bojovníků“, přes období Velkomoravské říše, až po autorovu současnost. K současnému tématu přistoupil ve 30. letech minulého století a zapojil do něho zejména Hanácko, život hanáckých lidí „Slunce ve tváři“, „Mlhy nad domovem“-neinterpretoval zde ale pouze obyčejný život, řešil rozdíly mezi životem na vesnici a ve městě, generační neshody, také se zabýval vlivem hospodářské krize na prostého člověka. Během druhé světové války se Spáčil navrátil opět k historické próze, ne k tak vzdálené historii, ale k období národního obrození. Nejvíce ho evokoval Kroměřížský sněm roku 1848. Tomuto období věnuje románovou trilogii tvořenou kronikami „Lásky a rebelie“, „Ať žije sněm!“ a „Tisíce růží“. Jednu etapu svého tvoření věnoval dětem, a to formou vlastních vzpomínek na „velké“ stroje jeho dětství „Velociped, stroj rychlonohý“.²⁶

Jako autor je však v celonárodní literatuře lehce zapomenutelný, ale v regionální je poměrně uznávaný. Roku 1998 byla v Kroměříži uspořádána výstava na počest jeho osobnosti a literární tvorbě, což upoutalo pozornost spousty návštěvníků. Byl sice více zaměřen na region než František Kožík, ale byl hlavně bohužel méně čtenější, živější a přitažlivější než Jaromír Tomeček. Velmi nerada použiji slova tuctový. V jeho díle je však inspirace Kroměřížskem cítit ze všech regionálních autorů snad nejvíc. Regionální literaturou se zabýval i z jiného hlediska. Konkrétně shromažďováním materiálu o zdejších autorech a následným přednášením zjištěných informací.

²⁵ Srov. Slovník českých spisovatelů od roku 1945, díl 2, M-Ž. Brána, Praha 1998. ISBN 80-7243-014-9.str. 403 – 404.

²⁶ Tamtéž.str. 403 – 404.

3. TRADICE ČESKÝCH PÍSNIČKÁŘŮ

Nejspíš jako projev nesouhlasu a neprojevení podpory kultuře určené režimem se začali umělci více oddávat hudbě, konkrétně přenosem básní do hudební podoby. Nejčastěji si každý zpíval své dílo, vztah básníka ke své básni jako k písni byl velmi ztotožňující. Přezpívaná báseň jim dávala i více možností projevů, interpretace - sarkastický tón, úsměšky. Pojmenovávání byli více výrazy – zpívající básníci, písničkáři, autoři zpívané poezie, autoři písňových textů, básníci s kytarou. K rozkvětu této vlny došlo v 60. letech minulého století. Příznačný vliv na rozmach nazpívání básní měl v 50. letech minulého století rozvoj a stále větší oblíbenost klubových scén, nebo-li divadel malých forem. Návaznost na Jiřího Voskovce, Jana Wericha a Jaroslava Ježka byla zcela pochopitelná, k této návaznosti se ještě přidal vliv zahraniční tvorby, konkrétně z anglicky mluvících zemí nebo Sovětského svazu.

Jako zpívající básníci měli výhodu, nejen osobní interpretace básně, ale také možnost přednesu vícečetnému publiku, auditoriu, ne pouze čtenáři jako jedinci. Jedním z průkopníků zpívání svých básní byl Jiří Suchý (1931). Koncem 60. let nastoupila na scénu první folková generace v čele s Vladimírem Mertou, Jaroslavem Hutkou nebo Vlastimilem Třešňákem.²⁷

Rokem 1968 vstoupil na scénu první protestní zpěvák Karel Kryl. „*Obdobnou poetiku obohacenou o černý humor, parodii, parafrázování jiných slovesných útvarů, dobových publicistických dokumentů (...) a občanský apel navíc doprovázel texty Karla Kryla.*“²⁸ Sám vysvětluje svůj úmysl a cíl. „*Chtěl bych, aby moje písňe burcovaly, aby narážely do lidí, aby se stávaly nepříjemným budíčkem. Jsem příliš zbabělý, abych udělal to co Palach, prostě bych to nedokázal. Neříkám, že by to bylo špatné, naopak, je to čisté, vysoce morální, ale proč si nepřiznat, že jsem zbabělý? Každý to cítí jinak, každý bojuje jinak. Já zpívám. Při všem je podstatné svědomí.*“²⁹

²⁷ Srov. Hanuška, Petr, Novotný, Vladimír: Česká literatura ve zkratce. Brána, Praha 2001. str. 77 – 79 a 120 – 121.

²⁸ Tamtéž. str. 79.

²⁹ Karel Kryl rozhovory. Torst, 1. vydání, Praha 2006. ISBN 80-7215-275-0. str. 13.

4. KAREL KRYL

4.1. TISKÁRNA KRYL A SCOTTI

Krylova rodina pochází původem z Nového Jičína. Jeho dědeček zde roku 1909 založil Tiskárnu Kryl a Scotti. Tiskárna byla opravdu velkým pojmem, co se týče prestiže a kvality. „*Tiskárnu totiž proslavily knihy, jež v ní nechala tisknout vůdčí osobnost moravského náboženského života a vedoucí slavného katolického nakladatelství Stará říše, Josef Florian.*“³⁰ Každá jejich kniha byla téměř uměleckým dílem. Kladli velký důraz na typ knihy, který vydávají. Nikdy by pod jejich rukama nevyšla kniha s politickou či osvětovou literaturou, nevydávali ani zábavnou a pochopitelně brakovou literaturu nebo noviny. Nejčastěji se zaměřovali na poezii českých básníků, vydávanou jako vzácné umělecky vypravené knihy v malém nákladu. Mezi autory byli oblíbení, nejen pro prestiž, ale působili opravdu jako mistři svého řemesla, vždy se snažili udržet určitou harmonii, souhru mezi tiskárnou a autorem či editorem. Knihu samotnou chápali téměř jako svátost. „*Neboť nakonec existuje jen jedna kniha, která je nám vkládána do rukou a jež je spatřena zrakem našeho srdce, třebaže se tak děje v mnoha podobách. Ostatně kniha znamená v řečtině bible.*“³¹ V dnešní době bych mohla trochu nadneseně říct, že měli velmi dobře propracované public relation.

Kvůli zabránění pohraničí na počátku druhé světové války byli nuceni odstěhovat se ze svého rodiště jinam. Tato nepříjemná hra osudu je tedy zavedla do Kroměříže, kde se panu a paní Krylovým narodil o několik let později syn Karel (12. 4. 1944). Silné kulturní zázemí bylo Krylovi určeno již před narozením, dané silným dodržováním zásad neústupnosti a hrdosti, při trnité cestě za svým cílem a vítězstvím je nutno trpět. Tyto zásady platily i pro tiskárnu. „*Tak k nám prostřednictvím Krylovy rodiny promlouvá neústupnost, hrdost, zásadovost a nezlomná vůle k zachování celistvosti vidění světa ještě před tím, než se Kryl narodil. V podobě rodinné tradice, nesené od dědečka Karla Kryla, přes otce až k básníkovi Karlovi Krylovi se zjevuje posluchači a čtenáři svět neústupnosti. Je to svět touhy a krutosti, v němž však nelze po vzoru dávných legend nezvítězit. Toto vítězství je však zpečetěno přestálým utrpením. Neústupnost a z ní plynoucí utrpení – obojí určuje Krylovo dílo ještě před jeho narozením.*“³²

³⁰ Hlinka, Jiří: Nevyjasněná úmrtí. The world Circle Foundation, 1. vydání, Praha 1999. ISBN 80-902731-0-6. str. 99.

³¹ Fic, Igor: Kroměříž literární. Muzeum Kroměřížska, Kroměříž 2000. str. 122.

³² Tamtéž. str. 122.

S přestěhováním do Kroměříže tiskárna nezanikla. Otec Karla tisknul knihy nadále. „*Tatínek dělal knížky celý protektorát, s početnými výsledky na gestapu. Tisklo se leccos – a mnohdy šlo o šibenici, zvláště, když jedna gestapácká kontrola naštěstí přehlédla, že po čistými archy je celý stoh právě vytištěné – a možná nejkázanější – knihy té doby. jmenovala se „Právo domu“.*“³³ Tohle počínání Krylova otce vedlo až k jeho povolání do výroby, o němž se níže ještě zmíním.

Tiskárna však nepadla do oka komunistickému režimu a byla komunisty zlikvidována přímo před očima Krylovy rodiny. Pro tenkrát čtyřletého Karla to byl nezapomenutelný a příšerný zážitek z dětství, od té doby se prý cítí dospělý. „*Na to se nedá zapomenout. Stály jsem všechny tři děti, táta nás držel za ruku z jedné strany, maminka z druhé strany, a dívali jsme se, jak krumpáči a kladivy rozbíjejí naši tiskárnu.*“³⁴ Tehdejší ministr kultury soudruh Kopecký si při likvidaci spoustu knih vzal a přemístil je do Prahy. Jejich vysoké umělecká i obsahová hodnota mu byla dobře známa.

4.2. KRYLOVO DĚTSTVÍ A MLÁDÍ

Karel se tedy narodil 12. dubna 1944 v Kroměříži jako prostřední ze tří dětí novojičínského tiskaře. Situace v jejich rodině se Karlovým narozením nijak nezměnila. Nadále byli Krylovi navštěvováni s jakousi pravidelností tajnou policií. Karlův zdravotní stav byl po porodu vážný, neměl velkou naději na přežití. „*Z těchto komplikací se ale nakonec dostal a fungoval jako normální zdravé dítě.*“³⁵ Do svých třinácti let navštěvoval kroměřížskou školu, roku 1957 ale celá rodina přesídlila zpět do Nového Jičína, kde tedy povinnou školní docházku dokončil.

Jako malý studentík byl velmi bystrý a na svůj věk vzdělaný více než ostatní děti. Učit se téměř nemusel, a přesto nosil domů samé jedničky. Jeho bystrost a všímavost se mu ve druhé třídě staly podnětem k budoucím neshodám s paní učitelkou. „*Ve druhé třídě opravil paní učitelce na tabuli hrubku a od té doby s ní válčil. Měl samé jedničky, a přitom se nepotřeboval vůbec učit. Byl malý, takže mu spolužáci často nadávali a bili ho. Je to stejné, jako když se nějaké zvíře ve stádu vymyká. Ta ostatní ho pronásledují tak dlouho, až ho uštvoou a zabijí. Tak vzniklo Karlovo opozičnictví. Byl to způsob, jakým se bránil.*“³⁶ Jeho

³³ Čermák, Miloš: Půlkacíř. Academia, 2. vydání, Praha 1994. ISBN 80-200-0187-5.str. 10.

³⁴ Tamtéž.str. 8.

³⁵ Slova Karlova mladšího bratra Jana in Hlinka, Jiří: Nevyjasněná úmrtí.The world Circle Foundation, 1.vydání, Praha 1999.str.100.

³⁶ Valů, Jan: Karel Kryl. Diplomová práce. PF UP Olomouc 2000.str. 20-21.

výjimečnost zejména v literatuře a v českém jazyce pramenila nejspíše z tiskárny, jeho možný přístup k bibliofilím a exemplářům edice Staré říše patřičně využíval a knihy si sám pro sebe pročítal. Arciopat Anastáz Opasek³⁷ soudí, že tato přístupnost „*pro něj byly i základem pro náboženské cítění.*“³⁸

Jelikož byl již od raného dětství veden ke kultuře a umění, docházel na hodiny malování, zpívání, obojí ho velmi bavilo. Také recitoval básničky před publikem nebo hrál divadlo. Doma byla osobnost dětí rozvíjena díky pravidelným posezením a diskutováním u petrolejové lampy. Každé ze tří dětí se muselo do debaty na různé téma zapojit svým názorem, který si posléze musely ubránit před ostatními. Byl na skautském táboře v Náměšti nad Oslavou. Pro svou uměleckou zručnost odešel roku 1958 z rodné Moravy do české Bechyně, kde studoval Střední průmyslovou školu keramickou³⁹ obor jemné užité grafiky. Studie zakončil roku 1962 maturitní zkouškou. Ve studiu chtěl pokračovat, konkrétně na FAMU, ale nikdy tak neučinil.

Už jako malý měl jasný pohled na svět. Mezi jeho vzpomínky z dětství patří i setkávání s dvojí tváří „přátelství“ - lidé, kteří ke Krylům chodili na přátelské návštěvy, ale venku přecházeli na druhý chodník, aby se s nimi nemuseli potkat a zdravit je. „*Kořeny toho, co tuhle zemi i celej svět nejvíc poznamenalo: mám na mysli ztrátu lidské důstojnosti a svobodného úsudku.*“⁴⁰ Celkově neměl příjemné zážitky. Byl u zatýkání otce dvou svých kamarádů za překupnictví zbraní, což bylo bezesporu křivé obvinění. Zatčení učitelky angličtiny a také zákaz jeho studia jako buržoazně dekadentního jazyka se Karlovi zarylo do paměti. Také se jako dítě zúčastnil „agitace“ do pionýra, ze které kvůli vyprávění o Leninovi odešel, načež byl kvůli tomu svými vrstevníky zbit. Pionýrem se stal až v Novém Jičíně, kde jak sám říká, to bylo úplně něco jiného.

Zdraví jeho otce měl také režim na svědomí, když musel nastoupit do stavby Hutě Klementa Gottwalda nebo Pozemních staveb. S celou jeho rodinou nebylo zacházeno dobře. Po odvolání otce, žili sourozenci Krylovi se svou matkou v domě s krysami, který nebylo možno přes zimu vytopit, tak jim tedy zamrzaly stěny. Trápila je nejen zima, ale i hlad. Někdy dokonce chodili krást brambory.

³⁷ Arciopat Anastáz Opasek (1913 – 1999) pozdější blízký přítel Karla Kryla. Oddal Karla v Německu s jeho ženou Evou. Známý také jako Opat chuligán. Římskokatolický kněz a benediktýnský mnich, arciopat břevnovského kláštera. Po druhé světové válce měl zásluhy za boj proti nacismu. Díky vykonstruovanému procesu uvězněn na doživotí. Roku 1960 mu byla udělena milost. O osm let později odešel do Rakouska a posléze do Německa. Roku 1991 získal řád TGM.

³⁸ Hlinka, Jiří: Nevyjasněná úmrtí. The world Circle Foundation, 1. vydání, Praha 1999. ISBN 80-902731-0-6. str. 101.

³⁹ Na stejnou školu nastoupila rok před Karlem jeho sestra.

⁴⁰ Čermák, Miloš: Půlkacíř. Academia, 2. vydání, Praha 1994. ISBN 80-200-0187-5. str. 8.

Tohle nepříliš šťastné období však znamenalo obrovské sblížení s maminkou, narostlo mezi nimi nepřekonatelné pouto. Otec se z prací vrátil v polovině 50. let a nastoupil do papírnictví, kde dlouho nevydržel, díky opětovnému přičinění ministra Čepičky, rodáka z Kroměříže. Čepička, Gottwaldův zeť, byl sice v koncentračním táboře, ale ne jako trapná oběť. *„Tenkrát se našlo několik odvážných spoluvězňů, kteří vypracovali takový spisek, že Gottwaldův zeť sice byl s nimi v koncentráku, ale ve funkci kápa. Tu knížku vytiskla naše tiskárna. Čepička nám to nikdy nezapomněl. A lidé, co knížku napsali, zmizeli.“*⁴¹ Další přiblížení tehdejší situace: *„Čepička byl tenkrát neomezeným pánem Kroměříže, to snad bylo nejhorší stalinské město, a po otci jel.“*⁴² Nakonec oba Krylovi rodiče pracovali v prádelně.

Tento nátlak a zacházení jeho rodina nemohla dlouho snášet. Poslední kapička do přetečení onoho pomyslného pohárku trpělivosti byla, když nechtěl Karlovi a jeho o rok starší sestře nikdo napsat kladné hodnocení před ukončením povinné školní docházky. Oba přitom prospívali se samými jedničkami. Dle jeho slov byli považováni za buržoazní padouchy. Tahle kroměřížská nevole vedla tedy k přestěhování zpět do Nového Jičína. V Jičíně se Karlovi vedlo daleko lépe. Jeho rodina nebyla už tolik sledovaná. Bydleli v domě po prarodičích, kde jim byl přidělen byt. Žili tedy v lepších podmínkách, sice neměli koupelnu, ale už to nebyl špinavý a chladný pronájem jako v Kroměříži. Našel si kamarády, díky nimž začal chodit do pionýra. Chodil na dlouhé vycházky a výlety po okolí, což ho přivedlo k obdivu folklóru, který potvrdil svým členstvím ve valašském kroužku. *„Myslím, že jsem v Novém Jičíně byl velmi spokojený a šťastný. Asi tak by mělo dětství každého kluka vypadat.“*⁴³

Vzhledem k předešlým situacím v Karlově životě můžeme soudit, že si toho pravého dětství moc neužil, i když se v Jičíně cítil šťasten. Jak sám říká, dospělým se stal už jako dítě, což mu změnilo pohled na svět. S děvčaty začal také velmi brzo. Mužem se stal již v polovině třináctého roku. *„Byl jsem znásilněn ... a zděšen, samozřejmě. I když moje první dívka nebyla o mnoho starší než já.“*⁴⁴ Zpětně se však na své brzy získané sexuální zkušenosti nijak nezlobí, chápe, že to někdy přijít muselo a na vše si člověk musel přijít sám, nikdo mu nic neřekl. *„Samozřejmě, prošel jsem údobím nesmělosti, plachosti, ostychu, prvních doteků. A vzdor erotice a sexu to bylo velmi dětské. Nemělo to tu šířávu, kterou to mělo mít. (...) Konfrontace*

⁴¹ Čermák, Miloš: Půlkacíf. Academia, 2. vydání, Praha 1994. ISBN 80-200-0187-5.str. 9.

⁴² Karel Kryl rozhovory. Torst, 1.vydání, Praha 2006. ISBN 80-7215-275-0.str. 14.

⁴³ Tamtéž.str. 13.

⁴⁴ Tamtéž.str. 16.

toho, co člověk četl, o čem snil a co zahlédl na plovárnách. Tenkrát nebyly informativní filmy jako dneska, kdy se na plátně nesleze z postele.“⁴⁵

Kryl velmi rád vzpomíná na léta strávená na internátě v Bechyni (1958 – 1962). Jeho oborem se stala jemná užitá grafika, kamnář. Praxi měl již od dětství, v devíti letech dělal otci v dílně rytiny a grafiku. K tomuto jihočeskému městu, velmi vzdálenému od jeho rodiny, si brzy našel kladný vztah a nové přátele. Díky nově nabyté volnosti, radosti a užívání si života mladičkého studenta se v Bechyni s určitostí cítil lépe než v Kroměříži. Jeho chování a prospěch se s příchodem na střední školu rapidně zhoršily. Zhoršené známky z chování se vyjímalý téměř na každém vysvědčení. Problémy s kázní mohly být zapříčiněny pubertou a styky se staršími studenty.

Jak už jsem se zmínila, Kryl se cítil dospělý od svého čtvrtého roku, když byl svědkem likvidace tiskárny, tudíž se vždy stýkal více se staršími kluky a děvčaty, než s přímými vrstevníky, kteří nechápali jeho vyspělou mentalitu a chování. Účastnil se večírků, končících často až nad ránem, jež vedl Miloš Čech, který byl pomyslným patronem sešlostí. „*Sedávali jsme u ohníčku a panovalo tam svobodnější klima. Diskutovali jsme o věcech, které byly pro ostatní tabu, a zpívaly se písničky. A Karel, který byl tehdy v prvním ročníku, nás všechny zaujal svou tvorbou. (...) Já jsem měl velmi rád takové texty, v nichž se hrálo s jazykem. Různé přesmyčky a skládky, a to Karla fascinovalo. Pak je začal psát také a musím uznat, že byly mnohdy lepší než ty moje.*“⁴⁶

Kryl zde trávil čas s budoucími umělci jako je divadelní režisér Jan Kačer nebo hudebník Viktor Sodoma. Jejich spolek se však neoddával jenom popíjení a zpívání u ohníčků, hráli také divadlo pod vedením jednoho z profesorů. Četl odlišné knihy, ale občas podlehl i verneovkám. Ve své třídě byl nepochopeným outsiderem. Často byl jedním z hlavních aktérů nějaké rvačky, ale to i v dobách povinné školní docházky. Jednou si dokonce vysloužil i pár facek od profesora, který vedl onen dramatický soubor. Po čase si ale ke svým spolužákům cestu našel, stýkali se i mnoho let po maturitě, třeba na koncertech, moc si všech vážil.

Na střední škole se učil hrát na kytaru, a také skládal písničky. Chtěl být pro děvčata alespoň nějak zajímavý, přiblížit se jim a nevyčleňovat se z řad. Skládání písniček a hraní na kytaru byla tehdy nejlepší vizitkou pubescenta. Na kytaru se nikdy nenaučil hrát excelentně. Hudebníkem být rozhodně nechtěl. Podle jeho představ se měl ubírat cestou umění jako

⁴⁵ Tamtéž.str. 73.

⁴⁶ Hlinka, Jiří: Nevyjasněná úmrtí.The world Circle Foundation, 1.vydání, Praha 1999. ISBN 80-902731-0-6. str. 102.

sochař nebo výtvarník, ale bohužel mu byl postup na vysokou školu zamítnut. Jeho studia tedy končí roku 1962 úspěšným složením maturitní zkoušky.

Po absolvování střední školy se Kryl, díky umístění, vydává do Teplic, kde nastupuje do svého prvního zaměstnání. Konkrétně pracuje jako kvalitář a palič v keramickém závodě Spojker Teplice. Jako absolvent užité grafiky se nemohl divit, že byl umístěn právě sem, do továrny na sanitární keramiku. Jeho tvůrčí osobnost by u stereotypní výroby umyvadel nebo záchodů nejspíš zanikla, proto si ve chvílích volna vyráběl vlastní panáky. Také své umělecké uhasínání kompenzoval setkáváním s přáteli v hospodách a téměř bohémským způsobem života. V práci se mu docela dařilo. Když musel ze zdravotních důvodů na čas odejít mistr výroby, jeho náhradníkem se stal mladičký Karel, což pro něj nebylo nejjednodušší, jelikož pod něj spadalo asi čtyřicet dělnic. Po jeho návratu se vše vrátilo do starých kolejí.

V Teplicích vyprodukovali společně s Milošem Zapletalem a Jitkou Dlaskovou divadlo poesie, po návratu z vojny také Divadélko na zámku, Pár nás a Divadélko pro známý. V té době tahle malá městská divadla prožívala boom. Velkým úspěchem bylo, když z každého divadla prorazila jedna osobnost nebo jenom text. Malá divadla přinášela globálně široké spektrum hudby, her, recitací. Divadla, kde působil Kryl, však nabízela jazz a blues. Recitoval se Baudelaire, Villon a Apollinaire.

Tohle období bylo tedy pro Kryla obdobím bohémství. V závodě měl dlouhé směny, což znamenalo následné dva dny volna, ve kterých vasedával v hospodách s přáteli a opíjeli se. Opíjení nebyla jeho jedinou kratochvílí této doby, mimo jiné se věnoval psaní. Tohle vasedávání v hospodách a diskutování s přáteli bylo velmi často na intelektuální úrovni. „*Někdy člověk přišel do zakouřený dělnický hospody ... a tam byla kvalifikovaná diskuze o literatuře, nebo umění. V té době jsme měli možná nejvzdělanější dělnickou třídu.*“⁴⁷ Dáno to bylo snahou komunistické strany odvést intelektuální společnost do výroby a tak ji umlčet. Jak říká sám Kryl byla to doba pracující inteligence.

Rokem 1965 odstartoval Kryl svou kariéru písničkáře, dá-li se to tak říct. V Divadélku pro známý vystoupil s pořadem písniček, kde uvedl například Pietu, Salome, Anděla nebo Trávu, tehdy měl už zkomponovanou velkou část budoucího LP Bratříčku, zavírej vrátka.

Před tímto bohémským obdobím prožil Kryl ještě jedno, na které nerad vzpomíná – v letech 1963 – 1965 vykonával vojenskou službu v Dobřanech u Plzně. Tam sledoval na vlastní oči, jak obyčejní lidé dokáží využívat moci, která jim je v danou chvíli poskytnuta, což mu bylo naprosto „proti srsti“. Nikdy nezměnil svůj osobní názor týkající se nevole vůči

⁴⁷ Čermák, Miloš: Půlkacíř. Academia, 2. vydání, Praha 1994. ISBN 80-200-0187-5.str. 33.

vojenské službě. „*Vojna je odjakživa nejkonzervovanější záležitost společnosti. Vojna se řídí vztahem nadvlády a podřízenosti. Sebevětší blbec, který má frčku, může poručit tomu, kdo přemýšlí, a ten musí jít. To je základ armády, blbost, která je nebezpečná.*“⁴⁸ Rozhodně nesouhlasil s tvrzením, že vojna dělá z kluků chlapy, a vojnu jako takovou opovrhoval. „*Nenaučil jsem se pořádku, jak se někdy říká, ani jsem nepřivykl důsledné práci. Naopak, naučil jsem se zašívát, vyhýbat se práci, a pokud možno ji odbýt. Naučil jsem se nenávidět nadvládu a zvíli.*“⁴⁹

Kryl podnikal na vojně různé rebelie, jednou z nich bylo poslušání Svobodné Evropy v „krylárně“, jak přejmenovali agitační středisko. Jednu chvíli ji rozváděli do celých kasáren. Vykonával také práci knihovníka. Dokázal se dostat k zakázaným knihám. Na vojně se věnoval i divadlu, dokonce se svým kabaretem soutěžili na armádní soutěži tvořivosti. Jejich počínání však bylo zakázáno, jelikož se z původního protiválečného vystoupení vyklubalo protivojenské. Jeho nevole a nechuť se za celé dva roky nezměnila. Odmalička nevycházel dobře v kolektivech, vojna v tomhle hledisku nic nezlepšila, ba naopak. Často se potýkal konflikty jedince s masou.

Tohle vše se projevovalo na jeho postavě vojáka. Nebyl tedy tím vzorným, dokonalým a poslušným vojákem, jak by ho nadřízení rádi viděli. Odráželo se to na jeho vycházkách a dovolených, bránu kasáren opouštěl jen sporadicky.

4.3. KRYL PO VOJNĚ

Po ukončení vojenské služby se Kryl vrátil zpět do Teplic. Dlouho zde ale nevydržel, jelikož éra malých divadel postupně uhasínala a jejich spolek byl vystaven finančnímu problému. Umělci vystupovali zadarmo, ale dvě osoby z jejich řad inkasovaly peníze, čímž vlastně ostatní okrádaly. Rozpuštění spolku bylo tedy nasnadě.

Navíc dostal Kryl nabídku z Olomouce, dělat jednomu hudebnímu útvaru textaře. Z této spolupráce ale sešlo, protože se jednalo o bluesovou sestavu, která chtěla zpívat anglicky, Kryl však textoval pouze česky. Rozhodně si ale nemyslel, že blues musí být zpíváno výhradně anglicky, byl si jistý, že lze napsat dobrý bluesový text jak anglicky tak česky. Nakonec ale krátkou životní etapu v Olomouci prožil – pracoval jako výtvarník v Osvětové besedě. Touto činností se ale neuchytil. Setkával se zde se spoustou zajímavých lidí, se kterými tvořil jakési umělecké partičky. Hned jakmile uslyšel zmínku o fungování

⁴⁸ Karel Kryl rozhovory. Torst, 1.vydání, Praha 2006. ISBN 80-7215-275-0.str. 19.

⁴⁹ Čermák, Miloš: Půlkacíř. Academia, 2. vydání, Praha 1994. ISBN 80-200-0187-5.str. 39.

olomouckého Divadla experimentu, neváhal a šel nebojácně požádat o angažmá za tehdejším velitelem souboru Pavlem Dostálem. „(...) A já uviděl takového malého kluka s kytarou v obalu, který říkal, že by chtěl být u nás v divadle činný. A já jsem se ho zeptal: Co budeš dělat? Co umíš? A on mi na to odpověděl: Písničky. A já mu povídám: Počkej, na písničky jsem tady já! A on: Tak já něco zazpívám. Zazpíval mi a já jsem pochopil, že na písničky tam bude on.“⁵⁰ Hudbu k představením skládal přímo nezapomenutelnou, dokonce v Olomouci párkrát vystupoval se svými vlastními pořady.

4.4. ROK 1968

Olomoucké působení brzy zaniklo, v Olomouci neměl kde bydlet. Dostal nabídku občasně spolupracovat v ostravském Mikrofóru, o kterou se postaral starý přítel z Teplic Miloš Zapletal, jež byl v současné době právě redaktorem ostravského rozhlasu. Ocitl se tedy v domě svých rodičů – v Novém Jičíně. Jeho otec se zrovna věnoval domácímu hospodaření. Úplně byl hospodařením pohlcen, Karla také zasvětil do domácího zemědělství, tudíž byl chvíli i obyčejným sedlákem. Účel jeho života ale rozhodně vypadá jinak. Jelikož se mu jako zemědělci moc nedařilo, věnoval se psaní a práci v ostravském Mikrofóru. Pro některé hudební útvary psal texty, spolupracoval s divadlem Waterloo. Počátkem roku 1968 se uchýlil do Prahy, kde pracoval jako asistent scény pro Československou televizi.

Začal hojně koncertovat, vystupoval na celorepublikovém turné a jeho písničky se hrávaly v rádiu, hlavně v období Pražského jara. Dokonce předpovídal brzké obsazení republiky sovětskými vojsky ve své skladbě Pasážová revolta, ale i představitelé Pražského jara si mysleli, že se dívá na svět příliš pesimisticky. Přibližně po měsíci se jeho slova vyplnila, načež složil den po okupaci jednu ze svých nejznámějších písní Bratříčku, zavírej vrátka, kterou napsal téměř na koleně ve vlaku, při cestě do Nového Jičína. Lidé si ji tajně zpívali na znamení osobního protestu. Píseň se rychle dostala všem pod kůži, svědčí o tom i vzpomínka Ivana Magora Jirouse: „V době invaze spojeneckých vojsk jsem už byl takzvaný tvrdý rocker. A když jsem slyšel ty Krylovy písničky, tak jsem je ohodnotil jako sentimentální sračky, cajdáky. Absolutně jsem to odmítal (...) A pak se mi po letech stalo, že jsem na Mírově, kde jsem tehdy seděl, přistihl, jak si zpívám Kryla: ...tato noc nebude krátká, beránka vlku se

⁵⁰ Hlinka, Jiří: Nevyjasněná úmrtí. The world Circle Foundation, 1. vydání, Praha 1999. ISBN 80-902731-0-6. str. 105.

*zachtělo, bratříčku, zavírej vrátka... Prostě jsem zjistil, že to mám v sobě, že je to ve mně zaryté, i když jsem to intelektuálně odmítal a nechtěl s tím mít nic společného...*⁵¹

Kryl zvýšil své úsilí a už nejezdil jenom po vystoupeních v klubech nebo kulturních domech, navštěvoval dokonce vysoké školy. Dával tím najevo svou podporu studentům ve stávce. Jeho návštěvy ve školách vypadaly ze vzpomínek zúčastněných studentů velmi podobně. Najednou uviděli v učebně malého chlápka s kytarou, který zpíval své písničky a ve kterém viděli velikou osobnost. Koncem roku 1968 byl na výsluní své slávy. Natočil desku *Bratříčku, zavírej vrátka*, jejímž hlavním hitem byla právě stejnojmenná píseň, která vyhrávala různé hitparády. Deska vznikla za zvláštních okolností, v době, kdy se všechno uspěchalo a dělalo rychle, dokud ještě byla ta možnost. Ale byla to doba, kdy si lidé pomáhali. Původně však mělo být vše jinak. „*A o desce se vlastně mluvilo dlouho, měla se jmenovat Moderní trubadůři a plánoval ji Supraphon. Měla to být společná deska písničkářů, jako byl Třešňák, Hutka, Merta nebo já. Bohužel, to se stále oddalovalo a deska nakonec nevyšla. Mezitím mě potkal znovu Jirka Černý a navrhl mi, abych ze svých rozhlasových nahrávek udělal sólovou desku. Odjel jsem do Ostravy za Mílou Zapletalem a po dohodě se mnou vybral písničky. Stalo se, že vybral samé smutné, taková byla doba. Měl jsem v té době mnohem víc legračních písniček, ale ty se na desku nedostaly. Tak jsem se nechtě stal tragédem národa. Vznikl projekt Bratříček.*“⁵² Díky desce se rapidně zvýšil i počet jeho koncertů.

V této době získal i angažmá v divadle Semafor, konkrétně v pořadu *Návštěvní dny Šimka a Grossmanna*, které předcházela zajímavá příhoda. Kryl šel s pár přáteli na Klub spřízněných duší Semaforu, načež vypadl proud a Kryl nastoupil na scénu, kde parodoval Suchého. Pro velké zalíbení následovala tedy nabídka práce, kterou pochopitelně přijal. S jeho smyslem pro humor se mohli setkat i návštěvníci jeho koncertů. Kryl totiž nevystupoval v televizi, tak málokdo z publika věděl, jak vůbec vypadá, přičemž vyšel před publikum a oznámil, že umělec dnes nevystupuje a on jde hrát místo něj. Tak po třetí písni, ale vše uvedl na pravou míru.

4.5. ROK 1969 A NÁSLEDNÝ ODCHOD DO EXILU

Karel se na výsluní moc dlouhou dobu neudržel. Počátkem roku 1969 se vše začínalo měnit a obracet se zády proti němu. Jeho, ještě před pár týdny nejúspěšnější deska na pultech,

⁵¹ Tamtéž. str. 107.

⁵² Čermák, Miloš: Půlkacíř. Academia, 2. vydání, Praha 1994. ISBN 80-200-0187-5. str. 57.

se najednou začala stahovat z prodeje, a také jeho písničky už byly v rádiu slyšet jen sporadicky. Pořadatelé kulturních akcí rušili jeho koncerty, z edičních plánů byly vyškrtnuty určité knihy. Změnil se také postoj lidí, kteří se začali starat sami o sebe, s veřejným vystupováním nechtěli mít nic společného. Vytvářeli se jakési pomyslné alibi pro budoucnost, pro normalizaci. Oběť Jana Palacha byla rychle zapomenuta, což se setkalo s velkou Krylovou kritikou a nepochopením. Na tohle období složil velmi pesimistickou a pochmurnou píseň Rakovina, sám vysvětluje její podstatu: „*Rakovina velmi přesně vyjadřovala stav země na jaře 1969. Organismus žil, centra dosud pracovala, ale spojení mezi nimi bylo přerušeno. Tělo se brání. Byla to doba seškrabávání hesel a pokračující normalizace. Seškrtávání koncertů. To můžu dokumentovat. Většinou šlo o vaculíkovskou předposranost – nic tragického nehrozilo, ale každý si říkal: Co kdyby..., Náhodou... a takovéhle věci. (...) A potom nastala opatření. Všechno šlo pomalu do háje. Byla to těžká a nevyléčitelná nemoc, v té chvíli to už chápali všichni. A začala hromadná pokání, plivání a úlitby.*“⁵³

V té době si podal Kryl přihlášku na FAMU, kde se k podivu všech dostal, na studia ale nikdy nenastoupil, jelikož přijal nabídku, v níž vidí spousta lidí jakýsi první impuls k odchodu do exilu. Jedná se o turné po Skandinávii. Kryl se se svými osobními záměry svěřil příteli Pavlu Dostálovi „*Já jsem byl jedním z mála lidí, kterým řekl, že bude emigrovat. Je to pro mne spojené s tím, že jsem ten den kupoval ledničku a Karel mi ji pomáhal stěhovat. Tak jsme tam seděli a on mi řekl, že jede někam na sever a že se již nevrátí...*“⁵⁴ V létě roku 1969 skutečně na skandinávské turné vyrazil, ale ještě víc se v něm prohloubily vlastenecké touhy, kterými se nikdy netajil a přibližně po měsíci se vrátil. Při návratu ovšem netušil, že je zde pouze na měsíční zastávce. „*Dvacet dní jsem v Československu nebyl – a když jsem se vrátil, tak jsem si uvědomil, v jak hrozném stavu země je. Proto považuji svůj skandinávský výlet za hodně důležitý. Byl to jeden z důvodů, proč jsem později zvolil exil.*“⁵⁵

Na počátku září vyjel na menší festival západoněmeckých písničkářů, který se konal na německém hradě Waldecku. Návrat zpět měl naplánovaný koncem září, to byla ovšem doba uzavření česko-německých hranic. Prezident Husák sice sliboval beztréstnost průchodu zpět do vlasti, ale tomu málokdo věřil a navíc si Kryl uvědomil, že by zde už nemohl působit nadále jako písničkář. Udělal tedy rázný krok a v Německu zůstal, i když tak předem neplánoval. „*Vůbec ne. Taky jsem neměl skoro žádné věci ani peníze. Odjížděl jsem na dva tři*

⁵³ Tamtéž.str. 59.

⁵⁴ Hlinka, Jiří: Nevyjasněná úmrtí.The world Circle Foundation, 1.vydání, Praha 1999. ISBN 80-902731-0-6. str. 108.

⁵⁵ Čermák, Miloš: Půlkacíř. Academia, 2. vydání, Praha 1994. ISBN 80-200-0187-5.str. 64.

týdny – a protáhlo se to na dvacet let.“⁵⁶ Pak ale byly hranice uzavřeny, to byl zrovna na návštěvě u přítele Hanse Horsta a vzpomíná, co podnítilo jeho závěrečné rozhodnutí zůstat v Německu. „*Druhý den jsem se coudal po lese, sednul jsem si tam na nějakou mýtinu a listoval diářem. Najednou jsem si uvědomil, kolik koncertů šlo v posledních týdnech do háje, a bylo mi smutno. Povídal jsem si sám se sebou. A došlo mi, že když jsem odjížděl, tak mi táta udělal na čele křížek a neřekl mi Na shledanou, ale Sbohem. Bylo šestého října a Hans Horst mi dopoledne přinesl ukázat noviny, ve kterých psali, že spadly závory – protože, jak řekl Gustáv Husák, hranice nieje korzo. Den mi trvalo, než jsem se rozhodl. Ptáček, který jednou vylétl, se do zamčené klíčky nevrací. Bylo mi jasné, že s kvalifikací Bratříčku, zavírej vrátka si v Československu příliš nezaspívám. Tak jsem se rozhodl, že zůstanu v Německu.“⁵⁷*

Od exilu v Německu ho neodradil ani ten fakt, že uměl pouze rusky. Zpočátku se za ruštinu styděl a nechtěl jí mluvit, ale uvědomil si, že to není jenom jazyk špatných lidí, jako byl Stalin, že vlastně přímo jazyk za nic nemůže, že je také jazykem Tolstého, Puškina a jiných předních ruských umělců. K tomuto závěru došel již v Dánsku, kde mu právě ruština pomohla ke koupi letenky, kterou nutně potřeboval.

Zprvu bydlel u jedné doktorky, která byla za války v Praze a měla k naší republice velmi kladný vztah. Domlouvali se společně jak se lidově říká rukama nohama. Později ho finančně podpořila, konkrétně mu dala peníze na jízdenku do Mnichova a Karel odjel. Zažádal si také hned o politický azyl.

Do Mnichova ho napadlo jet, protože zde měla sídlo Svobodná Evropa a Karel věděl, že ve Svobodce, jak jí sám přátelsky nazývá, nalezne jistě někoho česky mluvícího. Možná spolupráce ho ani nenapadla. Osud tomu však chtěl a Kryl se stal volným spolupracovníkem rádia Svobodná Evropa. Na jeho první kroky v rádiu vzpomíná Pavel Pecháček. „*Přijel do rádia, takový mladý kluk s kytarou, a začal v tehdy ještě velkém studiu Svobodné Evropy hrát na kytaru a zpívat. A za chvíli byl v režii každý, kdo v tu chvíli neměl nějakou práci, protože to bylo pro nás šokující a úžasné, jak ten Karel zpíval a co zpíval.“⁵⁸ V říjnu roku 1969 ještě natočil desku Rakovina, kterou vydal ve vlastním nákladu tisíce kusů plus náklad 400 kusů, který byl pod názvem Klasikové moderně učesaní s nepravými vinětami a v jiných obalech pašován do Československa.*

Dostal od malé organizace v Hamburku zaplacený kurz němčiny, ale jak sám říká, úplně německy se naučil až po sedmi letech pobytu. Jazyková bariéra mu přinášela spoustu útrap.

⁵⁶ Tamtéž.str. 65.

⁵⁷ Tamtéž.str. 65.

⁵⁸ Hlinka, Jiří: Nevjasněná úmrtí.The world Circle Foundation, 1.vydání, Praha 1999. ISBN 80-902731-0-6. str. 110.

Nemohl chodit do společnosti, neměl mnoho přátel, na obojí byl ale z domova zvyklý. Často se setkával s arcipatem Anastázem Opaskem, u něhož trávil své první Vánoce v Německu. Arcipatův dům navštěvoval v doprovodu přítele Martina Štumpfa, prostřednictvím něhož posílal vzkazy domů rodičům. Zprávy byly velmi kratičké, nejčastěji obsahovaly jen slůvko *žiju*, protože v Československu kolovaly informace, že je Karel po smrti. Rok po exilu, tedy roku 1970, odjel s polskou skupinkou do Anglie. Pomalu tak začínal cestovat, poznávat svět. Díky jeho novým polským kamarádům se naučil polsky, dokonce pro ně přeložil i pár písniček z Bratříčka a některé pro ně přímo složil. „*Přeložil jsem do polštiny několik písní z Bratříčka – s velkým úspěchem. V té době jsem německy uměl velmi málo – možná i proto, že jsem hodně psal v češtině a v polštině. A když koncem sedmdesátého roku došlo v Polsku k bouřím – po zdražení potravin – napsal jsem svoji nejznámější polskou písničku: Varhany v Olivě, polsky i česky. Varhany v Olivě pozbyly zvuku, je mlha a ticho a nevidíš břeh. A namísto mozku, jež vedl by ruku, jen pistole píše po šedivých zdech. Ve jménu Humanity! Polsky: V imie socjalizmu.*“⁵⁹ Dále Karel vysvětluje proč zrovna Oliva. „*Oliva je dnes předměstím Gdaňska, kdysi malá vesnička, kde jsem byl v pětadesátém roce na výletě. V kostele jsou tam druhé nebo třetí největší varhany v Polsku – a snad nejkrásnější varhany, které jsem kdy viděl. Proto jsem si na ně později vzpomněl.*“⁶⁰

Na počátcích pobytu v Německu Karel nedisponoval zrovna velkým množstvím peněz, pokud něco vydělal, vložil peníze do vydávání knih nebo do posílání desek do vlasti. Ale sám je na sebe hrdý, nezůstal nikomu nic dlužný. „*Jako volný spolupracovník jsem se musel ohánět, byl jsem placený za odvysílanou minutu. Psal jsem tři čtyři povídky týdně, abych se uživil. Neměl jsem žádný stálý plat. Co se odvysílalo, to mi zaplatili. Tečka. Nebylo to mnoho, ale dalo se s tím žít. Z ruky do huby. Bez toho, že bych budoval nějaké hmotné statky. Když jsem něco vydělal, tak jsem to vydal za tisk knížek nebo posílání desek, to byla v exilu vždycky ztrátová záležitost. Kromě stipendia, které jsem posléze splatil, jsem nikdy nedostal nic zadarmo. Nedlužím německému státu ani marku. A to je moje pýcha.*“⁶¹

4.6. ŽIVOT V NĚMECKU

Nikdy se neoznačil jako emigrant, vždy jen jako dočasný exulant. Na svou vlast nikdy nezanevřel. Vzpomínání na rodinu, místa a samotné Československo ho velmi bolelo a

⁵⁹ Čermák, Miloš: Půlkacíř. Academia, 2. vydání, Praha 1994. ISBN 80-200-0187-5.str. 99.

⁶⁰ Tamtéž.str. 99.

⁶¹ Tamtéž.str. 67.

zraňovalo. Slovu emigrant se bránil také z důvodu, že pro něj znamenalo člověka, který z vlasti odejde záměrně, s možností jiného výběru. On na výběr neměl. „*Mnohem raději sám sebe nazýval exulantem. Dočasným. Svůj postoj také dokazoval činy. Vytrvale se zajímal o dění v Československu, poslouchal rozhlas a v neposlední řadě i stále dokola studoval s pomocí mnohadílného synonymického slovníku český jazyk.*“⁶² Mohlo se zdát, že se češtinu teprve učí, ne že je jeho mateřským jazykem. Sám rozdíl vysvětluje následovně: „*Exil je něco jiného než emigrace – a rozhodně něco jiného než krajanství. Exil je cílevědomá práce za osvobození země, ze které jsme odešli, povětšinou nedobrovolně – ale s úmyslem přijít zpět a udělat pro to maximum.*“⁶³

Po dobu exilu byl v kontaktu se svými rodiči prostřednictvím korespondence. Ve svých dopisech je velmi milý a uctivý. Píše, že se mu v Německu daří, píše o svých úspěších, o spokojenosti, ale také o stesku po nich a po vlasti. Díky korespondenci se ke Krylovi dostává řada knih, které mu rodiče posílají. Ne všechny dopisy byly ale s úspěchem doručeny. Příkladem dám úryvek z dopisu psaný na Nový rok 1971: „*Jsou dvě hodiny v noci, hraje mi tu muzika, můj vodpolední pořad z pásku – pořad, kerej mám každé čtvrtky od 17.10 hod. Mám spoustu práce, včera jsem se vrátil ze Švejcarska a našel jsem tu dopisy z celého světa, a hlavně konečně zprávu z domova. Lístek z Příbora jsem dostal, Schultze taky – Kámen a bolest, je to opravdu tak, jak říká Michelangelo – bát se něčeho, co nemá tvar. Už ho mám znovu přečtenýho, Pánbůh zaplat'. Také všechny Jobovy zvěsti došly. Jenom ten dopis, co jsi poslala normálně z Příbora, nedošel.*“⁶⁴

V Německu se Kryl podle svých slov poprvé bláznivě zamiloval. Jednalo se o lásku k Evě, dceře českých emigrantů. Karel pro ni skládal milostnou poezii, povídky i písničky. Otázkou času byl jejich sňatek. Oddával je roku 1974, po dvou letech vztahu, již zmíněný arcipat Anastáz Opasek. Vše se odehrávalo v Krylových devětatdvaceti letech. Jeho žena měla pouhých devatenáct, což v Německu znamenalo, že byla ještě nezletilá. „*Totálně jsem se zamiloval. Stalo se mi to, co lidi obvykle potkává v patnácti až sedmnácti. A vymstilo se mi to. Všechno, co jsem měl, jsem investoval do jednoho vztahu, a když spadl, tak nastala strašná prázdnota.*“⁶⁵ Jeho žena si našla nový vztah, což vedlo k jejich rozvodu. Karel to nesl poměrně těžce, s velkou bolestí v srdci a na duši. K zármutku ze ztracené lásky ještě přibyla další špatná zpráva. Rádio Svobodná Evropa musela alespoň dočasně kvůli krizi propustit

⁶² Hlinka, Jiří: Nevjasněná úmrtí. The world Circle Foundation, 1. vydání, Praha 1999. ISBN 80-902731-0-6. str. 111.

⁶³ Čermák, Miloš: Půlkacíř. Academia, 2. vydání, Praha 1994. ISBN 80-200-0187-5. str. 117.

⁶⁴ Čermák, Miloš: Nanebevzetí Karla Kryla. Academia, 1. vydání, Praha 1997. ISBN 80-200-0661-3. str. 13.

⁶⁵ Čermák, Miloš: Půlkacíř. Academia, 2. vydání, Praha 1994. ISBN 80-200-0187-5. str. 72.

některé své zaměstnance a volné spolupracovníky. Kryl tedy přišel o místo. Z této hrozné situace mu pomohl velmi dobrý vztah s arcipatem Opaskem. Arcipat viděl jejich vztah jako otce a syna. Karel začal znova psát.

Situace se ve Svobodné Evropě začala lepší a Kryl dostal nabídku na svůj vlastní pořad. „*Koncipoval ho nejprve jako pásmo vlastních textů, proložených sarkastickými komentáři popisujícími genezi vzniku skladeb, později je rozšířil o tvorbu i jiných umělců. Pořad pojmenoval Krylogie a na vlnách Svobodné Evropy byl vysílán od roku 1975 prakticky až do sametové revoluce.*“⁶⁶ Tak našel způsob, jak dostat své písničky československým uším rychleji než pašovanými nosiči, rušičky totiž signál nerušily zrovna dokonale. Situace se zlepšila i nadále. Začal znovu koncertovat. Koncertní turné ho neprovezlo jenom po celém Německu. Dostal se také do Severní Ameriky.

Jeho severoamerické turné vzniklo pod záštitou spisovatele Jana Beneše, který má s Karlovým příjezdem úsměvný zážitek. „*Do té doby jsem ho znal pouze jako divák jeho koncertů. A pak jsem vzal jednou do ruky telefon a obvolal různá krajanská sdružení – osady, farnosti, Sokoly. Později se Karlovi vybraly peníze na letadlo a na autobus a Karel začal objíždět Ameriku (...) K nám měl přijet z Clevelandu, kde hrál večer před tím. Bylo to v sobotu v devět hodin ráno, sokolovna narvaná a Karel nikde. On se totiž rozhodl, že nás nebude nudit a šel podle mapy pěšky. A řekl si: Je to 62 ulic na západ, 22 ulic na jih, to ujde. Jenomže ono je to asi 40 kilometrů, i když to na té mapě vypadá kousek. A prošel dvě strašlivé černošské, portorikánské a mexické čtvrti, proslulé svou kriminalitou, jenom tak, s kytarou na zádech...*“⁶⁷ Karel se při turné po USA a Kanadě nevyznačoval zrovna dochvilností a spolehlivostí, bylo to dáno jeho slabostí pro ženy a alkohol.

V Americe si chtěl Kryl zařídit i nějaké osobní věci, ne jenom koncertovat. Konkrétně chtěl navštívit a potkat české umělce žijící za oceánem. „*Chtěl jsem jít za Egonem Hostovským, ale on umřel přesně v tu dobu, kdy já byl ve Spojených státech. (...) domnívaje se, že až se budu vracet přes New York, odkud jsem odlétal, že potkám pana Hostovského. A on mezitím umřel v chudinském špitále. Ale to nebylo proto, že by se měl venku špatně. On si vzal časem tři americké ženy a ty ho obraly o všechny peníze, které tam vydělal za svou literaturu. (...) A potkal jsem pana Peroutku, velkého novináře, kterému – když jsem mu zazpíval pár*

⁶⁶ Hlinka, Jiří: Nevyjasněná úmrtí. The world Circle Foundation, 1. vydání, Praha 1999. ISBN 80-902731-0-6. str. 113.

⁶⁷ Tamtéž. str. 113.

socialistických písní – začalo pomalu docházet, o čem to celou dobu psal. To nebylo jenom tragické, to bylo tragikomické.“⁶⁸

Ze Severní Ameriky se vydal rovnou na další mimoevropské turné. Tentokrát ho touha setkat se s publikem zavedla až do Austrálie. Při návratu do Mnichova bylo jeho cestování vyčísleno na neuvěřitelných sto tisíc kilometrů. Když mu cestování chybělo, rozjel se přímo do francouzské metropole, kde často vystupoval. Protože neuměl francouzsky, rád navštěvoval malé pařížské kavárničky, kde získával velkou inspiraci a tvořil, ničím nerušen. Když totiž nerozuměl jazyku, neodváděly hovory jiných návštěvníků jeho pozornost, mohl se tedy plně soustředit na tvorbu.

Kryl znatelně pociťoval zlepšení situace na domácí scéně. Vytvořením a podepsáním Charty 77, uviděl v českém národě cosi, co už dlouho ne. Schopnost spojit a postavit se komunistickému režimu. Dokonce napsal proti mlčení obyvatelstva píseň Plaváček – o „*zemi, která křičí mlčením*“. „*Měl jsem z toho velkou radost a cítil jsem ... něco jako zadostiučinění. A také zděšení, protože Charta byla čin, který vyžadoval nesmírnou odvahu. Ale radost trvala jen krátce – jako už tolikrát.*“⁶⁹ Spousta signatářů za svůj čin draze zaplatila – ztrátou zaměstnání, neumožněním studování, odebráním řidičského oprávnění, případně i donucení k emigraci či vězení, případnou nucenou spoluprací pro StB.

Jeho radostné opojení však trvalo jen do vzniku Anticharty. Tahle událost ho velmi bolestivě zasáhla a zklamala. Velkým zklamáním pro něj bylo zjištění, kdo Antichartu podepsal, například Bohumil Hrabal či Jan Werich, který si ale údajně myslel, že podepisuje prezenční listinu, ne samotnou Antichartu, jak se po čase přiznal. Hrabal Krylovu kritiku okomentoval následovně: „*Karel Kryl byl jediný, kdo mi do očí dokázal říct, že jsem kokot. A já jsem si ho za to velmi vážil.*“⁷⁰ Ale faktem zůstává, že od Hrabala to bylo opravdu velkým překvapením, které Kryla v této věci zasáhlo nejvíc. Svých kritických vyjádření nikdy nelitoval, jen by je prezentoval nejspíše méně bolestivě.

Po podepsání Charty a po následných emigracích obyvatel Československa, vedla spousta věcí k dalším Krylovým osobním úspěchům. Tentokrát totiž příliv emigrantů znamenal i příliv jeho publika, jeho fanoušků, kteří znali písně nejen z domácí tvorby, ale i vytvořené v Německu, jež se k nim dostávaly pomocí rádia. Nyní se mohl Karel přesvědčit na vlastní oči, že nešlo o práci zbytečnou, ale naplňující jeho požadavky a plány.

⁶⁸ Mrva, Jiří: Zlatá stopa. Fikus, 1.vydání, Hulín 1992.str. 74.

⁶⁹ Čermák, Miloš: Půlkacíř. Academia, 2. vydání, Praha 1994. ISBN 80-200-0187-5.str. 101.

⁷⁰ Hlinka, Jiří: Nevyjasněná úmrtí.The world Circle Foundation, 1.vydání, Praha 1999. ISBN 80-902731-0-6. str. 115.

Kolem roku 1974 nastal částečný zlom v Krylově tvorbě, kdy se v Krylogii na Svobodné Evropě přiznal, že začne místo písniček psát básně. „*To mi radili už kritici v Československu, kteří tvrdili, že moje texty jsou příliš komplikované. Doporučovali mi, abych si některé nápady v písních radši schovával na příště. (...) Uvědomoval jsem si to a snažil se o kompromisy. Předělem byla písnička Pochyby z roku 1974. Tehdy jsem si uvědomil, že to tak dál nejde – a začal jsem psát poesii. U písniček jsem sice zůstal, ale v té chvíli pro mě byly básničky důležitější.*“⁷¹

Přibližně za čtyři roky se Karel opět vydává na koncertování po Americe, prožívá tedy velmi hektické a náročné období. Po návratu byl nadále vytížen v rozhlase, kde spolupracoval na spoustě hudebních pořadů, také zkusil práci sportovního redaktora a psal komentáře. Spolupracoval s edicí Daniela Strože Poezie mimo domov (Mnichov) jako ilustrátor. Na psaní vlastních textů mnoho času nenacházel, ale rozhodně neusnul na vavřínech. Publikoval dál. Počátkem roku 1978 vydal prostřednictvím nakladatelství 68 Publisher Z pod stolu sebrané spisy. Spolupráce s Poezií mimo domov pro něj znamenala v tomtéž roce i možnost vydání dalšího díla – 17 kryptogramů na dívčí jména. V osmdesátém roce mu opět u Škvoreckých (68 Publisher) vyšla Slovíčka, jejichž některé verše napsal několik let před publikací. Původně si je chtěl jenom přečíst, ale nakonec po dvou letech práce vytvořil scénář pro osm postav. Pracovně bylo dílo nazváno Romeo, ale oficiální název zní Slovíčka.

Roku 1983 se v Americe ocitá znovu, tentokrát však nekonzertuje, ale studuje. Dostal totiž tvůrčí stipendium a pozvání strávit tři měsíce v McDowellově kolonii v New Hampshiru. Mohl na tuto možnost nahlížet také jako na pracovní dovolenou. Každý den vypadal stejně. „*Umělec ráno dostane snídani, jde do svého domečku a pracuje, v poledne mu přinesou polévku a nějakou zeleninu, aby se nerozptyloval, a večer, když skončí s prací, tak jde do společenského domu na večeři. A na konci svého pobytu pak uspořádá veřejnou produkci své práce.*“⁷² Pro Kryla znamenala účast na stipendiu dokončením rukopisu Zbraně pro Erató, začátek psaní básní pro budoucí Krylias a Odyssea, a také napsáním vzpomínek na dívky, které v životě ať už to měl nebo ne - Amoresky. Amoresky si vydal sám na vlastní náklady jako bibliofilii, na čemž prodělal.

Tento rok se stal i ucelením spolupráce se Svobodnou Evropou. Nabídku práce jako stálý zaměstnanec Karel přijal s otevřenou náručí. Chopil se zde mimo jiné tvorby písní a básní na aktuální témata. „*Jako stálý zaměstnanec jsem dělal různé redakční věci, plus dvě hodiny muziky: jednak páteční pořad, kde jsem měl nejstarší znělku v českém vysílání, to byl*

⁷¹ Čermák, Miloš: Půlkacíř. Academia, 2. vydání, Praha 1994. ISBN 80-200-0187-5.str. 100.

⁷² Tamtéž.str. 106.

pískaný začátek Rakoviny. A druhý pořad byla nedělní padesátka s písničkáři. Můj nejmilejší program, díky němuž jsem se setkal s mnoho výbornými lidmi.“⁷³

4.7. SAMETOVÁ REVOLUCE A NÁVRAT DO VLASTI

Krylovy vzpomínky na sametovou revoluci rozhodně nejsou příjemné. V této době ho zastihla rodinná tragédie. Konkrétně mu 20. listopadu 1989 zemřela maminka, ke které měl velmi vřelý vztah. Zemřela po boji se zákeřnou chorobou. Cesty osudu ho přivádějí po více jak dvaceti letech zpět do Československa, na pohřeb své milované maminky, ne jako posila revolucionářům, jak by mohlo někoho napadnout. Komunistická vláda mu povolila návštěvu na pouhý jeden den, vízum mu pomohl obstarat arcioopat Opasek. Kryl popsal své pocity na improvizované tiskové konferenci, jež se účastnil bezprostředně po příletu do Prahy. *„Bylo mi ouzko, protože říkali, že nad Prahou je mlha. Nad celými Čechami bylo jasno, jen nad Prahou visel takový ten kotlík, do kterého se pilot Lufthansy pokoušel vmáchnout. A najednou jsme zjistili, že už jsme na místě. První pocit po přistání byla zima. Sáhnul jsem si na letišti na zem. Byla zmrzlá. Chtěl jsem jí políbit jako papež, ale nejsem Jan Pavel II., tak jsem to neudělal.*“⁷⁴ Sociální vízum mu bylo nakonec nečekaně prodlouženo na celý týden. Příjezd do Prahy, která zrovna prožívala něco neuvěřitelného, Karel oslavil zapojením se do revoluční euforie. Nikdo však nevěděl, ani samotný Kryl, na jak dlouho ve vlasti je, zda už zůstane napořád, nebo se vrátí zpět do Německa.

Kryl byl velmi kladně přijat politickou hlavou, horkou nití ušitého, Občanského fóra Václavem Havlem. Havel však na jednom veřejném vystoupení postavil vedle sebe velmi odlišné představitele hudební scény a hlavně představitele odlišné doby. Na jedné straně stál právě Kryl a na druhé Karel Gott. *„Okolnosti, za nichž se ti dva setkali na jednom balkóně a společně zapěli hymnu, nejsou dodnes zcela zřejmé. Jan Beneš soudí, že „Karel s tím počítal, když šel na ten balkón. S některými tam jít chtěl, s některými tam jít nechtěl právě proto, že byli baviči a podle měřítek obecného studu si zadali s tím komunismem. Tudíž mezi nimi nebylo rovnítko. Nicméně tam šel na žádost Václava Havla a myslím, že to potom nesl velice těžce mentálně“*⁷⁵ Spousta lidí měla na společné vystoupení rozdílné názory. Někteří ho chápali jako usmíření za docílením nějaké změny, jiní přímo za nechutnost. Negativnější pohled zaujala i Krylova sestra Marie. *„Když jsme se uviděli, já jsem mu to hned vyčetla. A on*

⁷³ Tamtéž.str. 108.

⁷⁴ Čermák, Miloš: Nanebevzetí Karla Kryla. Academia, 1.vydání, Praha 1997. ISBN 80-200-0661-3.str. 9.

⁷⁵ Hlinka, Jiří: Nevjasněná úmrtí.The world Circle Foundation, 1.vydání, Praha 1999. ISBN 80-902731-0-6. str. 118.

*mi na to podrážděně řekl: Já jsem nezpíval s Gottem, Gott zpíval se mnou. Oni ho tam nacpali na poslední chvíli a já jsem už nemohl couvnout!*⁷⁶

Kryl se k tomuto vystoupení po čase sám vyjádřil. *„Považuji je za velkou politickou chybu – v té době to bylo samozřejmě z nadšení. Byl jsem ochoten eliminovat svou ješitnost, své výhrady – aby se pohnulo dobou. Ale bylo to ode mě naivní. Záhy nato se začaly objevovat první příznaky a důkazy, že vše není tak, jak jsem si představoval.*⁷⁷ Nejspíše se s tímto činem nevypořádal do smrti. Nikdy nebyla vyslovena konkrétní příčina jeho velkého rozhořčení, avšak Havel považoval společné vystoupení Karlů za svůj úspěch. V květnu 1994, tedy již po smrti Kryla, prohlásil: *„Symbolem té doby bylo, když Karel Gott, kterého lidé znali z obrazovek, a Karel Kryl, muž ze Svobodné Evropy, zpívali spolu na balkóně na Václavském náměstí československou hymnu. Bylo to doby velkého emotivního náboje s atmosférou obecného srozumění, snad i odpuštění.*⁷⁸

Jinak vedla sametová revoluce k znovuobjevení Krylovy osobnosti. Začal jezdit po republice, kde vystupoval před studenty, dělníky, zkrátka před širokým spektrem publika, které bylo ochotné stát i několik hodin před jeho příjezdem, aby si vyžádali podpis. Jeho desky se opět prodávaly ve velkých číslech. Ohlas byl tak velký, že některé již vydané desky, vyšly znovu v reedici, například Bratříčku, zavírej vrátka, Rakovina, Maškary. Za reedici Bratříčka mu byla udělena dokonce Zlatá deska, prodal se neuvěřitelný čtvrt milion desek. Jeho současné věci se už s takovým úspěchem nesetkaly, z čehož Karel už takovou radost neměl. Sám prohlásil při udělení oné Zlaté desky: *„Já jsem tady vlastně nedopatřením, protože tahle deska mi nepatří. Ta patří klukovi, kterému bylo čtyřadvacet. A celou tu dobu mám takový pocit ... moc se mi sem nechtělo, protože mám dojem, že někomu něco kradu.*⁷⁹ Krylovu tvář jsme mohli stále častěji vídat na titulních stranách novin a časopisů. Dostával spoustu nabídek na koncertování, kolikrát i v halách pro několik tisíc lidí. Jeden z Karlových kamarádů popisuje tuto hektickou dobu: *„Já jsem nemohl uvěřit tomu, co on všechno vydržel. To byly přesuny, auto, pak se pečlivě připravoval na koncert – to měl velkou zodpovědnost. A bylo to one man show. Jeden človíček s kytarou bavit dvě až tři hodiny narvaný sál. To bylo obrovské vypětí. Já vím, že o přestávce mnohdy přišel do šatny úplně vyřízený. Ale zatnul zuby a šel na to.*⁸⁰

⁷⁶ Tamtéž.str. 118.

⁷⁷ Čermák, Miloš: Půlkacíř. Academia, 2. vydání, Praha 1994. ISBN 80-200-0187-5.str. 124.

⁷⁸ Čermák, Miloš: Nanebevzetí Karla Kryla. Academia, 1.vydání, Praha 1997. ISBN 80-200-0661-3.str. 26.

⁷⁹ Tamtéž.str. 108.

⁸⁰ Hlinka, Jiří: Nevyjasněná úmrtí.The world Circle Foundation, 1.vydání, Praha 1999. ISBN 80-902731-0-6.str. 119.

Kryl si na profesní stránku nemohl stěžovat, ale po osobní stránce nebyl zpět v Československu spokojen. Ze západu byl totiž zvyklý na jiné politické chování. I když se u nás spousta věcí změnila, vše mu připadlo takové vlašné, laxní. Doufal i v lepší emigrantskou politiku, které se taktéž nedočkal. Chtěl být v této oblasti jako bývalý exulant nápomocen. Nikdo však o tuto pomoc pravděpodobně nestál. Politická odlišnost názorů vedla ke skládání častušek – krátkých veršovanék nebo písniček na politické téma. Údajně nebyl schopen složit v republice nic jiného než právě častušky, avšak v Německu se jeho tvorbě dařilo nadále.⁸¹ Ve svých politických názorech se lišil i se svými nejbližšími přáteli, například Martinem Štumpfem, u kterého občas pobýval. Prý se mu nelíbila jeho práce na ministerstvu vnitra poblíž Jana Rumla. Jejich přátelství, ale ohroženo nebylo. Svě sestře se zase posmíval za to, že je přívrženkyně Václava Klause, říkal jí klausovka.

Nejspíše se chtěl Kryl angažovat i v politice, ale názory se v tomhle ohledu různí. Když se prý hlásil u Havla do politiky, tak mu Havel řekl, ať raději zpívá. Což Kryla podle slov jeho sestry Marie mrzelo: „*v tomhle ho zklamalo, že ho do toho nepozvali. A tím se zatvrdil. Nebo obrátil jenom ke kritice.*“⁸² Přítel Kryla Landovský si myslí, že do politiky nebyl přizván proto, že se ho všichni kolem báli, co by ještě mohl dokázat. Začal také kritizovat Václava Havla, ke kterému v té době vzhlížel lid téměř jako k Bohu. Nelíbil se mu ani soudobý politický přístup. „*Poprávu se neztotožnil s nejednoznačným a zákulisními tahanicemi zatíženým vystupováním Václava Havla a rozhořčeně glosoval pinoživé a akademicky zrupné úřadování politických kramářů v čele s Václavem Klausem. Od počátku viděl v jeho reformních snahách nebezpečnou a zákeřnou hru s posttotalitním podtextem, v níž bylo explicitně prolongováno snížení duchovních a obecně lidských (mravních) hodnot na úroveň tabulkově využitelných kategorií v politických mocenských hrách.*“⁸³

Měl vynikající myšlení, co se týče politiky a ekonomiky státu. Nebyl samozřejmě ani politik, ani ekonom, ale díky, jak se s prominutím říká, selskému rozumu dokázal odhadnout, jaká situace může nastat. Často se jeho věštby vyplnily, předpovídal ukončení činnosti kopřivnické automobilky, když tam byl na návštěvě, pro její špatnou ekonomiku a hospodaření, nebo předpovídal v roce 1968 obsazení republiky sovětskými vojsky. Určitě měl spoustu vhodných a užitečných nápadů, jež by mohli pomoci našemu státu, ale nikdo ho nechtěl poslouchat. Jan Beneš se ke Karlovým schopnostem v oblasti fungování státu vyjádřil: „*Já jsem ho slyšel, jak říká: Jak chcete dělat privatizaci, když nemáte pořádný daňový systém?*“

⁸¹ Jeho dvojí život – v Německu a u nás. Zmínka níže v textu.

⁸² Hlinka, Jiří: Nevyjasněná úmrtí. The world Circle Foundation, 1. vydání, Praha 1999. ISBN 80-902731-0-6. str. 120.

⁸³ Fic, Igor: Kroměříž literární. Muzeum Kroměřížska, Kroměříž 2000. ISBN 80-85945-22-3. str. 126 – 127.

No, to není věc, kterou byste čekali od zpěváka nebo písničkáře. A ukázalo se, že to byla pravda...“⁸⁴

Dokonce mu jakási intuice napověděla i rozpad státu. Věděl, že vložení pomlčky do názvu nebude vyhráno. Zase se trefil přímo do černého. Byl pro potrestání viníků, kteří těžili z minulého režimu a nesouhlasil s tím, že mnoho z nich dostalo další šanci a mohli se angažovat znova. „*Ale co to udělalo s duší národa? S jeho myšlením? Tím, že se jeden zločin nepotrestá, se pouze vytváří půda pro další zločiny. (...) Lidé, kteří byli viníky, namnoze zločinci – a najednou jsou přičiněním vítězů v pozicích, kdy mají znovu šanci vést loutky.*“⁸⁵

Kryl střídal své působení přibližně po půlročních intervalech. Půl roku v Mnichově, půl roku v Československu. Tedy půl roku divokého života, plného koncertů a přátel a půl roku relaxace a klidu v rodinném životě. „*Potřebuji dlouhou uzdu. Nezneužívám ji – teď nemluví o krátkých citových vzplanutích. Věrnost s vědomím, že můžu, ale nedělám, nebo dělám málo, je daleko větší než věrnost uzavřená do zahrádky.*“⁸⁶ Na jeho současný způsob života by se dalo pohlížet jako na jakýsi kompromis. Úplný návrat by znamenal ztrátu dobrého zázemí a přátel, což měl obojí v Německu. V Německu mu zase scházelo publikum. O dvojím životě Karla neměla nejspíš tušení jeho manželka Marlene, která se o spoustě jeho milenek dozvěděla až na pohřbu. Sama česky neuměla, některé články jí byly tedy přeloženy do němčiny. Pro Marlene znamenal Karlův český, ne přímo monogamní, život docela šok. Důkazem však byly novinové články a fotografie.

Karlův částečný návrat do Československa znamenal rozvázání pracovní smlouvy s rádiem Svobodná Evropa. Dle slov manželky Marlene⁸⁷, jeho odchod z rádia podnítl i fakt, že se nechtěl nadále přizpůsobovat požadavkům vedení. „*Na redakční poradě se probíralo, jak se má o některých věcech referovat. Karel jako jediný vstal a řekl, že si nedá nic předepisovat. Pak schůzi opustil. Od té doby se konflikt vyhrotil tak, že ztratil zájem v rádiu pracovat a v roce 1991 odešel.*“⁸⁸ Tento čin určitě neznamenal Karlovo zahořknutí vůči rádiu. Evropě byl velmi vděčný, za to, co pro něj za roky jeho působení vykonala a hlavně, co díky ní vykonal on sám. Svým postojem k odchodu a budoucími plány se netajil. „*Z rozhlasu odcházím po vzájemné dohodě a chtěl bych to dělat dál. Ještě se uvidí odkud. Mám nabídky z Československa, jenže tady nemám archív. Rád bych se vrátil ke své původní profesi –*

⁸⁴ Hlinka, Jiří: Nevjasněná úmrtí. The world Circle Foundation, 1. vydání, Praha 1999. ISBN 80-902731-0-6. str. 122.

⁸⁵ Čermák, Miloš: Půlkacíř. Academia, 2. vydání, Praha 1994. ISBN 80-200-0187-5. str. 126 – 127.

⁸⁶ Tamtéž. str. 161.

⁸⁷ Marlene byla dlouholetou Karlovou přítelkyní, s níž uzavřel v roce 1991 sňatek.

⁸⁸ Hlinka, Jiří: Nevjasněná úmrtí. The world Circle Foundation, 1. vydání, Praha 1999. ISBN 80-902731-0-6. str. 123.

výtvarničině, dělat trochu víc rukou. Chci si taky dát do pořádku všechny rukopisy, papíry, které dvaadvacet let leží nezpracovány v bednách.“⁸⁹

Další velká, pro Kryla i bolestná událost, přišla na přelomu let 1992 a 1993, tedy období rozdělení republiky na dva samostatné státy - Českou a Slovenskou republiku. To Kryla ranilo hodně, separace jeho rodného Československa bylo poslední, co by si přál. Když jako malý kluk chodil po různých túrách a výletech, často byl zaveden až na Slovensko. Ke Slovensku měl velmi kladný vztah a krásné vzpomínky. Četl slovenské knížky. Ke konci jeho života měl dokonce vícečetné publikum na Slovensku než u nás. Když měl možnost zažádat si o český pas, odmítl se slovy, že se necítí být ani Čechem ani Slovákem, nýbrž Čechoslovákem. Že se v Československu narodil, tudíž by byl pas podvrh, kdyby v něm stálo Čech. Za svým názorem si tvrdě stál.

Rozdělení tedy chápal, jako úplnou ztrátu domova. Chtěl dokonce, aby bylo vyhlášeno referendum, čímž podpořil sociální demokracii, která zachování federace preferovala také. Nasnadě bylo tedy jeho označení za příznivce levicové strany, které jeho přítel Pavel Pecháček neguje. „Karel nijak výrazně k levici netíhnul. Měl ale ohromné sociální cítění. Levičák v politickém smyslu rozhodně nebyl.“⁹⁰ Díky silné sociální empatii pomáhal, kde mohl. Ať už v prostých věcech, kdy pozval na pivo bezdomovce, se kterým se dokázal normálně bavit, přes shánění léčebných strojů do nemocnic, či finanční podporu sirotkovi v Německu. Nemůžeme se tedy divit, že podpořil levicovou sociální demokracii, která měla stejný cíl jako on. Referendum se ale nekonalo a došlo k rozdělení. Nezbylo mu nic jiného, než se s rozpadem smířit, tak jak se musel v životě už smířit se spoustou věcí, které nebyly podle jeho představ. Opět dokázal na vše sarkasticky nahlížet a komentovat. „Pro mě byla vždycky jen masarykovská republika – než už ta okleštěná, ale včetně Podkarpatské Rusi, která tak prožila největší demokratický zážitek ve své historii. (...) Zbavili jsem se jedné části, teď druhé. Já su Moravák, třeba se zbavíme jednou i jí. Předcházet by mohlo Slezsko, následovat severní Čechy, ty dáme Němcům, západní Čechy také, a uděláme nakonec stát pražský?“⁹¹

⁸⁹ Čermák, Miloš: Nanebevzetí Karla Kryla. Academia, 1.vydání, Praha 1997. ISBN 80-200-0661-3.str. 90.

⁹⁰ Hlinka, Jiří: Nevyjasněná úmrtí.The world Circle Foundation, 1.vydání, Praha 1999. ISBN 80-902731-0-6.str. 123.

⁹¹ Lipčák, Roman. Já nerad.... BB art, 1.vydání, 1995.str. 175.

4.8. SMRT KARLA KRYLA

Po rozpadu Československa začala jeho kariéra opět pomalu utíchat. Už nekoncepoval pro vyprodané haly s tisíci lidmi, objevoval se jenom v malých klubech. Nebylo to pro něj příjemné, jelikož si na styk s velkým množstvím lidí zvykl. Svou nynější situaci a pocity přirovnal k situaci a pocitům z roku 1969, kde v německém lese kontroloval diář a počítal zrušené koncerty. Byla to také doba spousty soudních sporů, které Karel vedl s okolním mediálním světem. Jednou z nejznámějších kauz byla s firmou Best I.A. a potažmo také se zpěvákem Petrem Jandou. Kdy po reedici Krylových Dopisů, prvně nahraných v Austrálii, a po podepsání anglicky psané smlouvy s povolením volně nakládat s písněmi na desce, prodala společnost práva na vydání právě Petru Jandovi, s čímž Kryl nesouhlasil už z prostého důvodu, že původně vyšla deska v nákladu tří set kusů a neměla být více veřejně publikovaná. Spor byl veden dlouhou dobu a k žádnému výsledku se pořád neschylovalo. Nakonec ho sám Kryl v roce 1993 okomentoval: „*Soud s Jandou ohledně mé desky, kterou vydal, jsem vyhrál. (...) Ale pan Janda, vykašlav se na to, nyní vydal další sérii těch desek. Normálně, všude jinde, by to bylo přinejmenším opovržením soudem a šel by do želízek. Tady ne, protože jsme právní stát.*“⁹²

Někteří Karlovi blízcí přátelé tvrdí, že se změnil, jiní, že zůstával stále stejným. Neustále musel myslet na situaci v republice, která ho nenechávala klidným. Nikde už se necítil doma. Byl zklamán okolním světem. „*Karel Kryl – měl-li se rozhodnout – rozhodoval se souhlasně se svou touhou, touhou po domově. Karel Kryl usiloval spočinout v klidu domova, když věděl, že na této zemi už není nikde doma. Zemřel vyčerpán touhou po domově a unaven láskou k národu, jenž si takové lásky nezasluhoval.*“⁹³

Zemřít ještě neplánoval, pokud to mohu s nadsázkou takhle říct. Skolil ho 2. března 1994 náhlý infarkt. Byl převezen do nemocnice v německém Mnichově, kde slíbili vysoké procento uzdravení. Ale Karel už pravděpodobně neměl síly, a tak kolem páté⁹⁴ hodiny ráno 3. března umírá.

Poslední Krylovy chvílky popsala jeho žena Marlene: „*Chtěli jsem jít ven na procházku a na skleničku vína, jak jsme to dělali každý večer. Říkal, že mu není dobře. Náhle dostal takové bolesti, že nemohl vůbec jít. Nemohl se pohybovat. (...) Nemocnice leží tři minuty od našeho bytu. Nic jsme nezanedbali, měl tu nejlepší péči. Celou noc byl na oddělení intenzivní*

⁹² Čermák, Miloš: Nanebevzetí Karla Kryla. Academia, 1.vydání, Praha 1997. ISBN 80-200-0661-3.str. 115.

⁹³ Fic, Igor: Kroměříž literární. Muzeum Kroměřížska, Kroměříž 2000. ISBN 80-85945-22-3.str. 124.

⁹⁴ Čermák v Půlkacířích uvádí smrt až kolem dopoledne. Tento údaj není lež, nýbrž doba Krylova odpojení z přístrojů.

*péče, ale z bezvědomí se už neprobral. Operovali ho. Odstranili sraženinu, která zavřela srdeční cévy, ale už bylo pozdě. Stav nešlo stabilizovat.*⁹⁵

Jeho smrt rozvířila obrovský kruh hypotéz a spekulací. Je Karel opravdu mrtvý? Nebyla to pouze zástěrka pro tajný útěk? Dokonce se v některých bulvárních novinách řešilo jeho možné zavraždění StB, nebo že měl AIDS. Často se setkáváme s hypotézou, že za Karlovu smrt mohl jeho bohémský způsob života. Se zdravím měl problémy už v minulosti. Poprvé v roce 1985, kdy padl vyčerpáním a zhroutil se přímo v rádiu. Dlouhou dobu navštěvoval různá lékařská vyšetření, ale vše se naštěstí vylepšilo. O čtyři roky později přechodil chřipku, která se mu rázem vrátila v daleko větším rozsahu. Byl léčen dlouhou dobu penicilínem a jinými antibiotiky.

Další, co měla smrt na svědomí bylo rozpoutání hádek mezi Karlovou německou ženou Marlene a bratrem Janem. Nejenom, že Jan nebyl o smrti bratra vůbec informován, vznikl problém i se smutečním oznámením. *„Často se psalo, že oznámení byla dvě, ale ve skutečnosti byla tři. První, psané německy, rozeslala Marlene jejich známým v Německu a tisk druhého, v češtině, inicioval Martin Štumpf. „Ale na něm bylo napsáno pouze: Marlene a rodina, s čímž jsem nesouhlasil. A tak jsem nechal vytisknout ještě třetí parte, kde bylo i mé jméno a jméno naší sestry,“ vysvětluje s hořkostí v hlase Jan Kryl.*⁹⁶ Neshody se také týkaly místa, kde bude Karel pochován. Manželka preferovala pochopitelně Mnichov, jeho sourozenci Nový Jičín, kde byla pohřbena doposud celá rodina. Do rozporů se vložil i tehdejší předseda sociálních demokratů Miloš Zeman, který měl v úmyslu pohřbít Kryla na Slavíně na Vyšehradě. Situaci vyřešil zásah arcipata Opaska, Krylova dávného přítele a zpovědníka z Německa, který navrhl hřbitov u Břevnovského kláštera a který samotný obřad přímo vedl. Při obřadu o Karlovi pronesl: *„Zachoval si čistou duši přes veškerá úskalí, do kterých mohl spadnout. Nespadl. Zachoval si mysl pro spravedlnost a právo, které se snadno a často obchází i v dnešních dnech, i když ne tak hrubým a sprostým způsobem jako za sovětské okupace.*⁹⁷ V břevnovské bazilice sv. Markéty se tedy 11. března sešlo přes čtyři tisíce lidí, kteří se přišli naposledy s Karlem rozloučit.

Pohřeb samotný byl však podle spousty lidí zmanipulovanou událostí. Někteří blízcí známí i členové rodiny se do chrámu vůbec nedostali a celý pohřeb prostáli venku. Celá událost se setkala s velkou kritikou zejména Ivana Magora Jirouse, kterého se teď dovolím citovat. *„Nic tak zmanipulovaného jako byl Karlův pohřeb jsem v životě nezažil a doufám, že*

⁹⁵ Čermák, Miloš: Nanebevzetí Karla Kryla. Academia, 1.vydání, Praha 1997. ISBN 80-200-0661-3.str. 130.

⁹⁶ Hlinka, Jiří: Nevyjasněná úmrtí.The world Circle Foundation, 1.vydání, Praha 1999. ISBN 80-902731-0-6.str. 126 – 127.

⁹⁷ Čermák, Miloš: Nanebevzetí Karla Kryla. Academia, 1.vydání, Praha 1997. ISBN 80-200-0661-3.str. 139.

ani nezažiju (...) Nás nepustili ani do katedrály. Nicméně tam byl někdo z undergroundu, protože když Ivan Medek, který Karla nenáviděl, říkal: Byl náš – my jsme to slyšeli z tlampačů na nádvoří – tak se ozvalo: Ne, váš nebyl. Byl náš! (...) Nasralo mě, že mu nebyl Havel ani na pohřbu, když na Hradě přijímá takový kreatury jako Jacksona!“⁹⁸ Neúčast poradili Havlovi jeho spolupracovníci, kteří považovali, kvůli jejich minulým sporům, účast za pokrytectví. Havel poslal pouze věnec se svým jménem na stužce.

Jak jsem již výše uvedla, že zemřít ještě neměl v plánu, často ve svých hovorech s svou tehdejší českou milenkou Markétou Matouškovou o smrti mluvil, konkrétně jakým způsobem by chtěl zemřít. Sama Matoušková se ve své knize, kterou napsala o životě s Krylem říká: „Karel často vyprávěl, jak by chtěl zemřít. Z legrace, samozřejmě. Jako jeden z jeho kamarádů, s ženskou na klíně a skleničkou šampusu v ruce.“⁹⁹ Bohužel se mu takto zemřít nepovedlo, ale tato slova naprosto přesně popisují jeho český charakter. Manželce Marlene by tohle jistě nikdy neřekl, rozhodně by tím nebyl charakterizován jeho německý způsob života, který byl naprosto odlišný.

Neupadl do okamžitého zapomnění. Na jeho počest se konala řada vzpomínkových koncertů, na nichž se zpívaly jeho písničky. Na první takové akci, která se konala hned necelé tři týdny po pohřbu, na pokračování Krylogie, se však sešli lidé, jež ke Karlovi neměli příliš velkou úctu. Jmenovitě písničkář Merta, který se postojem neúcty ke Krylovi netajil. Nikdo neměl ucelený názor, zda Karlovi udělit nějaké posmrtné ocenění či postavit pomník, když on sám se těmto oficiálním věcem poškleboval. Podle Čermáka nastalo v Parlamentu dilema, zda za Kryla držet minutu ticha, či ne. Nakonec se politici jen podepsali pod text: „Členky a členové Poslanecké sněmovny a Parlamentu ČR se sklánějí před památkou Karla Kryla, jehož básně, písně a celoživotní postoj významně přispěly k naší svobodě.“¹⁰⁰ Řada ocenění in memoriam si ale po smrti vysloužil. „V říjnu 1994 to byla stříbrná medaile od rektora Karlovy univerzity, v březnu 1995 byl zpěvák při udělení cen Grammy oficiálně uveden do Síně slávy (kam byl již nominován v roce 1991, ale tehdy zvítězil Karel Gott), v říjnu 1995 získal od prezidenta republiky Medaili za zásluhy II. stupně (společně například s Werichem, Voskovcem či Kubišovou), v březnu 1996 dostal od firmy Bonton platinovou desku za čtvrt miliónu prodaných nosičů, od Nadace Charty 77 dostal Cenu Františka Kriegla. V červnu

⁹⁸ Hlinka, Jiří: Nevjasněná úmrtí. The world Circle Foundation, 1. vydání, Praha 1999. ISBN 80-902731-0-6. str. 127 – 128.

⁹⁹ Čermák, Miloš: Nanebevzetí Karla Kryla. Academia, 1. vydání, Praha 1997. ISBN 80-200-0661-3. str. 127. Kniha o Krylovi: Matoušková, Markéta: 1063 dnů s Karlem Krylem aneb Legenda očima důvěrné přítelkyně. Forma, 1995. Kniha však velký úspěch neměla.

¹⁰⁰ Tamtéž. str. 141.

1995 byla v Novém Jičíně odhalena v parku Krylova pamětní deska, v dubnu 1996 pak v Kroměříži jeho busta.“¹⁰¹

Za více jak měsíc po smrti měl oslavit svých padesát let. V jeho plánu byla poměrně velká oslava s několika stovkami pozvanými. V úmyslu měl pozvat i své bývalé kamarády, s nimiž ukončil styky. Nejspíše chtěl navzdory všemu začít nový život a se spoustou lidí se usmířit. Nebo se mohl chtít jen usmířit, protože cítil přicházející smrt a chtěl odejít v pokoji, klidu a míru. Už od roku 1993 pociťoval problémy se srdcem a bolesti na levé paži a ramenu. Ale to je pouhá spekulace.

¹⁰¹ Tamtéž.str. 141 - 143.

5. TVORBA KARLA KRYLA

Kryl měl předpoklady být dobrou tvůrčí osobností. Jeho matka sama psala a byla slovesně nadaná. Velkou část nadání rozvíjela také tiskárna, která mu umožňovala setkat se s knihou jako samotnou, ale také seznámit se s výrobním procesem knihy, jehož se sám několikrát účastnil. Nejspíš je to jen má spekulace, ale myslím si, že kdyby tiskárna nebyla zničena, Kryl by v rodinné tradici pokračoval dál. Také měl, jak sám tvrdí, celý život štěstí na učitele českého jazyka, kteří ho sami učili lásce k jazyku. Vždy na ně velmi rád a s úctou vzpomíná.

Už od útlého dětství se věnoval četbě velkých autorů a bibliofilie, což napomáhalo jeho slovesnému rozvoji. Jak jsem již někde v začátcích práce uvedla, styl psaní mu byl snad předurčen. *„Tak k nám prostřednictvím Krylovy rodiny promlouvá neústupnost, hrdost, zásadovost a nezlomná vůle k zachování celistvosti vidění světa ještě před tím, než se Kryl narodil. V podobě rodinné tradice, nesené od dědečka Karla Kryla, přes otce až k básníkovi Karlovi Krylovi se zjevuje posluchači a čtenáři svět neústupnosti. Je to svět touhy a krutosti, v němž však nelze po vzoru dávných legend neztvrdit. Toto vítězství je však zpečetěno přestálým utrpením. Neústupnost a z ní plynoucí utrpení – obojí určuje Krylovo dílo ještě před jeho narozením.“*¹⁰²

Krylův přístup ke slovu jako takovému byl také odlišný než u většiny lidí. Slovo chápal jako materiál, se kterým se dá a mělo by pracovat. *„Se slovem je to stejné jako s hlínou, člověk se musí naučit s ní pracovat. (...) Znovu opakuju, není třeba to dodržovat, ale každý autor by si to měl aspoň osahat. Zjistit, že slovo je materiál, a čím lépe ho ovládá, čím víc ovládá tečku, pointu nebo odmlku, tím víc může drammatizovat. Najednou jsem objevil, že v jazyce je možné násilnit, ale i tvárnit, budovat, stavět, pěstít a krášlit – daleko líp, než v kterémkoliv jiném materiálu. A taky sem zjistil, že jazyk může být strašlivá zbraň. Jazykem lze zabít mnohem spolehlivěji než čímkoliv jiným – ale musí se to umět. Takoví lidé se pak buď likvidují, nebo přeplácejí.“*¹⁰³ Chápe také jazyk jako osvobozující, zkrátka, když se ze svých bolů a trápení vypíše na papír udělá se mu lépe. Ne všechny texty jsou ale vhodné ke zveřejnění, tomu předchází nové přečtení, po kratší odmlce. Jak sám řekl, ráno je moudřejší večera, tedy to, co napíše večer je lepší přečíst si až ráno, a pak se teprve rozhodnout o publikaci. Řadu textů údajně musel po rozvaze spálit. Často přirovnával slovo k ženě. Slovo

¹⁰² Fic, Igor: Kroměříž literární. Muzeum Kroměřížska, Kroměříž 2000.str. 122.

¹⁰³ Čermák, Miloš: Půlkacíf. Academia, 2. vydání, Praha 1994. ISBN 80-200-0187-5.str. 82 – 83.

můžeme: „*milovat ho a nenávidět, (...), někdy tě opustí, může tě i zničit.*“¹⁰⁴ Tato metaforika je Krylovi blízká.

Za roky mládí získal díky knihám a výchově pozoruhodnou slovní zásobu. Sám si ale uvědomoval, že životem v exilu a používáním jiného jazyka jeho čeština otupí a oslábne. I když se později živil i jazykem německým a psal také polsky, na český jazyk nedal nikdy dopustit a v exilu si neustále pročetl věcné a synonymické slovníky, ze kterých se učil. Mohlo se zdát, že se český jazyk teprve učí a ne, že je jeho rodným. Dokonce si i troufal na překlad svých písní do němčiny, říkal o sobě, že za dlouhá léta učení se německému jazyku, jím umí mluvit lépe než devadesát procent Němců. Ale zároveň k překladu nikdy nedošlo, jelikož si uvědomoval rozlišnosti v těchto vzdálených si jazycích. Věděl, že každý má jinou melodiku a není možný přesný či doslovný překlad. Proto k překladům nikdy nedošlo. Raději skládal jednojazyčně, buď česky nebo německy. Díky těmto rozdíům si uvědomil význam češtiny. „*Němčina má úplně jinou stavbu, rytmus – přesněji řečeno nejde to přeložit dobře nebo přesně. (...) Čeština má svůj zpěv v sobě zabudován a teprve člověk, který píše v jiném jazyce, pozná, jak je bohatá.*“¹⁰⁵

Krylova poezie, potažmo písně, mají svou typickou rytmiku a rýmování. Častým jevem je rýmování po šesti až osmi slabikách, s ještě jedním rýmem uprostřed verše. Uvedu příklad:

„*Ztichly louky i bor, mrtvé vrcholky hor
Padl žal na večer srpnový
V prachu dvaceti let zmizel oheň i led
Zbyly jen carovy proslovy*“¹⁰⁶

Nebo také s přidáním ještě jednoho rýmu uprostřed verše, jak můžeme sledovat v básni Bivoj:

„*Z Chyže pod horama hotel Panorama budují
Maje po levici svoji polovici svalnatou
V tom Panoramatu mezi horama tu sledují
Pannu polovici s horní polovici hřivnatou*“¹⁰⁷

¹⁰⁴ Tamtéž.str. 86.

¹⁰⁵ Mrva, Jiří: Zlatá stopa. Fikus, Hulín 1992.str. 71.

¹⁰⁶ Srov. tamtéž.str. 69.

¹⁰⁷ Tamtéž, báseň Bivoj.str. 78.

Tímto stylem byl Kryl často přirovnáván k tvorbě Voskovce, Wericha a Ježka. Sám Kryl si nějakou návazností není jistý, hlavně už v základu je rozdíl. Podle něj dělají Voskovec, Werich a Ježek americkou muziku, kdežto on tvoří na základě lidovek, na nichž byl vychován. Zpěv lidovek byl v rodině Krylů poměrně obvyklý.

Vůbec prvním oficiálním a zveřejněným textem Karla Kryla se stala báseň Potkal jsem svou tchýni, jelikož dále pokračuje slovy na mostě v Bechyni, je zřejmé, že byla napsána za jeho středoškolského studia v jihočeské Bechyni. Za svých studijních let napsal několik básní, které dal nejprve přečíst své češtinářce, ale ona údajně poradila, ať se zveřejněním ještě počká, až dospěje. Když o této radě zpětně mluvil, byl kantorce za radu vděčen. Básně byly prý dětinské a nevyspělé.

5.1. KRYLOVO DÍLO

Celkem vyšlo 13 knih s Krylovými texty. Úplně první byla vydána roku 1969 kniha textů s notovými záznamy Hraje a zpívá K. K. Jeho doposud vydané desky – Bratříčku, zavírej vrátka, Rakovina a Maškary – byly roku 1972 zkompletovány a vydány pod názvem Knížka Karla Kryla. Knížka vyšla tedy v exilu, konkrétně v Kolíně nad Rýnem. V Mnichově vydal nejvíce svých sbírek a řadu z nich jako bibliofilii - 7 básniček na zrcadlo (1974), Pochyby (1977), 17 kryptogramů na dívčí jména (1978), Amoresky (1982), Zbraně pro Erato (1987) a rok po jeho smrti ještě Krylias a Odyssea. U Škvoreckých v Torontu v nakladatelství 68 Publishers vydal tři sbírky – Zpod stolu (Sebrané spisy) (1978), Slovíčka (1980) a Z mého plíživota (1986). Od roku 1990 vydal dvě bibliofilie Lot (1991) a Sněhurka v hadřících (1992). V roce 1994 vyšly jeho texty i s komentáři v Krylogii.

Vyšlo něco kolem 43 LP desek, MC kazet, CD disků a nahrávek Krylovy hudby. Tohoto poměrně vysokého čísla dosáhl díky řadě reedicí doposud vydaných desek, záznamům z koncertů, vzpomínkových a děkovných nahrávek. Například jeho vůbec nejúspěšnější deska Bratříčku, zavírej vrátka, vyšla kromě původního vydání ještě v šesti dalších reedicích. Původní vydání této desky bylo koncem března 1969 v nakladatelství Panton vydáno a během několika týdnů bylo prodáno přes padesát tisíc kusů. Stěžejních desek v jeho tvorbě je osm. Bratříčku, zavírej vrátka, který vyšel roku 1969 ještě ve vlasti a stal se téměř fenoménem. V exilu téhož roku vydal ještě Rakovinu, o rok později Maškary. Dále vydal Karavanu mraků (1979), Plaváček (1983), Dopisy (1988), Tekuté písky (1990) a Monology (1992).

5.2. MILOSTNÉ MOTIVY

Jak už jsem několikrát zmínila, jeho raná tvorba se stala téměř fenomenální a průkopnickou v oblasti protestsongů. Jeho pozdější počiny se opět setkaly s úspěchem, ale nikdy ne v tak velkém rozsahu. Poměrně častým tématem Krylových písní a potažmo básní, na které bych chtěla upozornit, jsou ženy a erotické a intimní motivy. Spousta básní je nazvána dívčím jménem. Milostný motiv, i když ne zcela běžný jako v jiných básních, vkládá i do básně poválečného zaměření do Morituri te salutant. Zpívá zde o pažích Daniely, sám uvedl, že v době skládání této písně byl do jisté Daniely velmi zamilován.

Milostné poezii věnoval dokonce celou publikaci, kterou vydal jako bibliofilii na vlastní náklady v počtu čtyři sta kusů, Amoresky. Nalezneme zde devatenáct milostných básní doplněných akvarely. Kryl nás seznamuje s ženami, které, jak sám řekl, v životě měl a taky neměl. Erotický motiv cítíme z každé básně:

„Venuše – svůdnice:

dvě lesní jahody

vtesané do tkaniny.

Na trávě u vody

dobývám Apeniny,

jsa náhle Caesarem.

Ty – vzdáváš. Hradbu boků

i chlumeck na soutoku

dvou říček s nektarem...“¹⁰⁸

Velmi častým motivem v Amoreskách jsou dívky panny a první sexuální zkušenost:

„Já, pytlák, rybařící

dlaní jak čeřenem,

bez lístku, bez licence,

v panenské podprsence?

¹⁰⁸ Kryl, Karel: Amoresky, [cit. 2009-03-02]. URL: <http://www.karelkryl.de/kryl/kryl-de/bibliografie7.html>.

(...)

*Než krása vybledne
jak barva na ovoci,
mám právo první noci,
ač teprv poledne..“¹⁰⁹*

Karel psaním milostné poezie odhaloval část sebe sama – sexualita a ženy byly pro něj velmi důležité. Ale jak sám řekl, píše o erotice ne o lásce: „*Erotika je vyzařování a láska ... to je úplně něco jiného. Tam má erotika podružnou, nebo aspoň ne hlavní roli. Se slovem láska zacházím velmi opatrně. Proč? Je to jedna z nejsvětějších věcí. A kromě toho nechává jizvy na duši.*“¹¹⁰

5.3. KNÍŠKA KARLA KRYLA

Stěžejním obdobím mého rozboru bude Krylova raná tvorba, zkompletována v knize s názvem Kníška Karla Kryla. Jak už jsem uvedla, nalezneme zde písně vydané na deskách do roku 1972, kdy Kníška v Mnichově vyšla. Jedná se o desky Bratříčku, zavírej vrátka, Rakovina a Maškary.

Nyní ještě navážu na Krylovu milostnou a intimní poezii, kterou zde také nalezneme. Nápoředou nám mohou být názvy oněch milostných básní, nejčastěji dívčí jména. Dejme příkladem báseň Hanina, nebo báseň o nenaplněné lásce Ellena, báseň o nešťastné lásce Kateřina, o obavě a ostychu z prvního milování Monika, báseň o vyznávání lásky písní v Píseň pro Zuzanu a Zpívání pro miss Blanche. Následující úryvek z básně Monika nám odhalí onen ostych ze ztráty panenství:

*„Vpletla si do vínku
Dva stvoly bojínku
s kozí bradou
S půvabem andílka
svlékla se do tílka“¹¹¹*

¹⁰⁹ Kryl, Karel: Amoresky, ISSN 1213-9564. [cit. 2009-03-02]. URL: <http://teenage.cz/texty/kryl-karel/dve-pule-lunety-aneb-rebelant-o-lasce/amoresky>.

¹¹⁰ Čermák, Miloš: Půlkacíř. Academia, 2. vydání, Praha 1994. ISBN 80-200-0187-5.str. 78.

¹¹¹ Kryl, Karel: Kníška Karla Kryla, báseň: Monika. Mladá fronta, 2. vydání, Praha 1990. ISBN 80-204-0206-3. str. 36.

Dále báseň pokračuje pozváním na společnou cestu, Kryl ji nazývá cestou do pekla, čímž je nejspíš myšleno milování a peklem je označeno, jelikož jde o sex před svatbou. Můžeme tedy chápat i jako náboženskou narážku. Občasným motivem milostné poezie jsou až shakespearovské motivy. Konkrétně zaměřené na příběh nejznámější - Romea a Julie. Jedna báseň nese přímo tento název. Nenalezneme zde však příběh zakázané a nehynoucí lásky, nýbrž příběh lásky naprosto běžné, která po čase opadá. V první sloce jde skutečně o čerstvou a silnou lásku dvou mladých lidí. Sloka druhá nás posune o dva roky dále, kdy už jsou milenci manželským párem. V poslední sloce už je zřejmé odcizení a přetvářování před okolím, že je vše v pořádku. V jiných básních je shakespearovský motiv naznačen zcela jinak, například v básni Zpívání pro miss Blanche:

„ (...)

pod okno zasadím

slunečnice

Zavolám na Blanku

ať na mě shlíží

z balkónu s kapradím

do ulice

Pod listím smokvoňovým

večer co večer ji vzýváme

S měsícem platinovým

vyznání pro ni teď zpívám“¹¹²

Také spojení pod listím smokvoňovým nám může připomenout milence z Verony. Strom smokvoň, neboli fík, roste pouze v jižnějších oblastech, tudíž spíše v italské Veroně, než v naší vlasti či Německu. V básni Píseň pro Zuzanu uvádí jména obou zneprátených rodů Kapuletů a Monteků ve smyslu jejich dovedností, opět se setkáme se symbolem terasy.

Dalším, ne však tak silným a častým motivem, je každodenní život, zejména jeho kritika. Jde například o píseň z desky Bratříčku, zavírej vrátka – Důchodce, kde Kryl se sarkasmem zpívá o zvycích, o obnošených starých věcech. Píseň zakončuje obavou, že z něj jednou bude taky důchodce, lidský vrak, jak sám uvádí:

¹¹² Tamtéž, báseň: Zpívání pro miss Blance. str. 40.

*„Když vidím tyhle lidské vraky
třesu se strachem před přízraky
že jednou ze mě bude taky
důchodce“¹¹³*

I když nebyl Karel zrovna pobožný, náboženské nebo biblické a historické motivy se v jeho díle objevují také. Například v básni Salome nebo v básni o bratrovraždě Kain IX, kde obviňuje z vraždy samotného satana:

*„Tu Satan zhasil oheň Ábelův
a spárem který hoří
můj nůž mi vyrval vztekle
a už odnášel si ho v zádech
bratr můj“¹¹⁴*

Motiv smrti slavných historických osobností, jako byl Hus, Johanka z Arku nebo třeba americký prezident Kennedy nalezneme v básni Marat ve vaně. Velký vliv na něj měl prokletý básník Arthur Rimbaud, kterému věnuje celou básnickou sbírku, která vyšla až roce 1987 na jeho vlastní náklad. Jmenuje se Zbraně pro Erató. Erató byla múza milostné poezie a poezie vůbec. Ve stejnojmenné básni v devadesáti pravidelných strofách o čtrnácti verších se na múzu Erató obrací právě prostřednictvím prokletého básníka. Jeho prostřednictvím promlouvá i on sám. Rimbaud je pro Kryla symbolem smutku, samoty, utrpení, vyhnanstvím, symbolizuje samotáře a věčného poutníka. Dalo by se tedy říct, že je to jakási Krylova osobní životní bilance. Báseň je pesimistická, ale končí nadějí, konkrétně ve vidině, že múzy žijí nezávisle na nás. Historickou asociaci zapojil do básně Bílá hora. V tomto období tvorby najdeme v písních i jakoby tóny bluesové inspirace v Blues pro papírové děfče, Dachau blues nebo Deštivý den.

Zatrpklost a nesouhlas s vojenskou službou a válkou jako takovou můžeme sledovat v jeho písních, které ve většině vznikly přímo na vojně. Jedna z prvních písní, kterou zde napsal, je Tráva, zaměřená proti zbraním a ztrátě životů nevinných vojáků. Na vojně složil také protiválečnou Pietu, kde vojáci sedí právě pod pietou, symbolem ztráty syna. Motiv

¹¹³ Tamtéž, báseň: Důchodce. str. 68.

¹¹⁴ Tamtéž, báseň: Kain IX. str. 109.

návratu zpět domů, deficitu lásky, který si vojáci vynahrazují stykem s jednou a tatáž dívkou, ale nejsilněji působí symbol oné piety v náznavu, že někteří vojáci se zpět domů k matce už nikdy nevrátí. Další alegorie protiválečného zaměření jsou například *Morituri te salutant*, kde je zobrazena spíše pouhá útrpná cesta válečného tažení, než samotná válka. Velká nenávisť vůči válce a zabíjení je zcela bezostyšně načrtnuta ve básni *Veličenstvo Kat*. Hned první sloku chápeme jako nadvládu zla, krutosti a zabíjení:

*„a houfec mordýřů
si žádá požehnání
Vždyť prvním z rytířů
je veličenstvo Kat“¹¹⁵*

Celý stát je brán jako peklo, kde kněz je vlastně ďábel (v básni napsáno s velkými počátečními písmeny a s pomlčkou mezi slovy značící rovnost: Kněz-Ďábel). Okamžitou přítomnost pekla cítíme i v následných verších:

*„Pach síry z hmoždířů
se valí k rudé kápi“¹¹⁶*

Vyobrazením gilotiny v emblému státu je opět jasně naznačeno zabíjení nevinných lidí, kteří by jinak mohli ve státě pokojně žít. Ve dvojverší:

*„A lůza pod platanem
Radu Moudrých věší“¹¹⁷*

je nejspíš vyobrazení nástupu válečného systému, který přináší obrovské změny a hlavně oběti na lidských životech, díky nesmyslnosti války. Když v jedné sloce zpívá o zabití zmrzlináře, protože zmrzlinu mají rády děti a soudcové se na ně za to zlobí, tak tím naznačuje zásah do života všech, včetně dětí, které by mohly jinak vyrůstat v pokojném životě a jíst zmrzlinu i nadále, ale za války je těžké se dostat k obyčejným potravinám, natož tak

¹¹⁵ Tamtéž, báseň: *Veličenstvo Kat*. str. 153.

¹¹⁶ Tamtéž. str. 153.

¹¹⁷ Tamtéž. str. 154.

k nějakým pochutinám. Jinou protiválečnou písní je Divný kníže, kde právě onen divný kníže symbolizuje bolest, utrpení a smrt:

*„Měl klobouk z peří rajky
a s důstojností snoba
on vymýšlel si bajky
v nichž vítězila zloba“¹¹⁸*

Zastoupena je i kritika soudobé situace, soudobého rituálu s opětovným nádechem protiválečného pamfletu. Konkrétně v Písni neznámého vojína, kde Kryl nesouhlasí s pohřbíváním neznámých vojínů, které vypadají jako fraška. Přítomen je sbor tleskačů, vojínova žena, v doprovodu jiného muže, také státní příslušníci, kterým se vysmívá za pokus tvářit se smutně, jež nemohou myslet vážně, když vojína ani neznali. Píseň je psána jako reflexe pohřbeného vojína. Vojín chtěl přirozeně ještě žít a do války, která ho vlastně zabila jít nechtěl. Můžeme sledovat na slovech:

*„Co tady civíte?
Zkoušíte vzdechnout
Copak si myslíte
že jsem chtěl zdechnout?“¹¹⁹*

Vojín si jenom přeje, aby jeho hrob navštěvovaly pouze kočky, které nemají s válkou pranic společného a nejsou falešné jako jiní lidé, kteří zájem o něj jen předstírají. O lítost ostatních lidí, státních příslušníků, zrádné ženy a jejího milence nebo placeného sboru tleskačů nestojí. Píseň končí naprostým zřeknutím všech vojenských povinností, týkajících se státu, ve kterých je Kryl přímo hrubý.

Do spousty básní vkládá vlastní zážitky a zkušenosti, nejenom protesty a názory. Jak už jsem třeba zmínila, při tvorbě Morituri te salutant použil paže Daniely, tedy ženy, kterou zrovna platonicky miloval. Když skládal báseň Jeřabiny, byl zrovna v jeřabinové aleji v Šumperku. Dlouhé roky se chodil při návštěvě města dívat, zda je alej stále na svém místě. I když je píseň převážně o končící lásce, vidíme vliv okolí na tvorbu. Kdyby se sám Kryl však

¹¹⁸ Tamtéž, báseň: Divný kníže. str. 157.

¹¹⁹ Tamtéž, báseň: Píseň neznámého vojína. str. 99.

nepřiznal, že vznikla díky šumperské aleji, nejspíš by tuto nenápadnou souvislost nikdy nikdo neodhalil.

Mnoho jeho básní vypovídá o soudobé situaci v podobě generačních výpovědí a zpovědí. Dobu věznění lidí, kteří říkali své názory, obecného strachu nebo velké davové chování všech popisuje v básni Znamení doby. Proti chování davu protestuje, sice se lid do stávky a protestu vydal, ale jeho projevy jsou velmi slabé a neúčinné:

*„Zástupy lidí
jdou pozpátku vpřed
(...)
Znamení studu
Znamení malého
Lidského strachu“¹²⁰*

Generační zpověď je hlavním nosným pilířem i básně Pasážová revolta, ta pojednává o tehdejší běžné zradě mezi kamarády. V jeho snad nejznámější písni Bratříčku, zavírej vrátka můžeme sledovat soudobou situaci ve státě. Vznikla právě den po vpádu sovětských vojsk na naše území a stala se téměř hymnou oné doby. Každý ji znal, každý si ji zpíval. Napadení státu je zřejmé hned z první sloky a v dalších slokách popisuje jistý strach, bolest a bezmoc:

*„Bratříčku nevzlykej
to nejsou bubáci
Vždyť už jsi velikej
To jsou jen vojáci
Přijeli v hranatých
železných maringotkách
(...)
Se slzou na víčku
hledíme na sebe
Bud' se mnou bratříčku
bojím se o tebe
(...)*

¹²⁰ Tamtéž, báseň: Znamení doby. str. 122 – 123.

*Bratříčku nevzlykej
neplýtvej slzami
Nadávký polykej
a šetři silami*¹²¹

Řada jeho písní vznikla za pochodu, viz Bratříček na koleně ve vlaku, ale i nad horkou nití šitou básní tvrdě pracoval a pečlivě volil slova. Správná volba slov byla pro něj velmi důležitá. Proto prošly některé jeho písně razantními úpravami. Příkladem uvedu jeho ranou píseň složenou na vojně – Anděl. Dochoval se její rukopis, který je psán na stroji a jsou do něj vloženy poznámky a úpravy. Původní rým:

*„Z rozmlácenýho kostela
v chlebníku s trochou jídla*

je nahrazen konečným:

*Z rozmlácenýho kostela
v krabici s kusem mýdla*¹²²

Velmi mnoho pozornosti a změn věnoval i Bratříčkovi. Řadu veršů nezveřejnil vůbec. Tyto obměny sledoval už Miloš Čermák v knize Nanebevzetí Karla Kryla, který měl k dispozici původní Bratříčkův rukopis: „*Rukopis textu se dochoval v pozůstalosti (na zažloutlém papíře a polítý kafem). Je z něj patrné, jak píseň vznikla – což ho činí jedním z nejzajímavějších dokumentů v Krylově pozůstalosti. Jsou tu pasáže, které později přepsal nebo se do textu vůbec nedostaly. Například: „Strach to je šněrovadlo / z konopných provázků / strach to je zavazadlo“, nebo: „v cestě jsou mohyly, zpívám ti písničku.“ Verš „tisíce ohníčků“ je přepsaný nejprve na „slzu máš na víčku“, pak na: „se slzou na víčku“. Verš „opři se bratříčku, cesta je rozbitá“ zněl původně „...cesta je nejistá“. Z rukopisu je vidět, že Kryl hledal rýmy do svých textů dlouze a bolestně – zároveň však ne za každou cenu (tedy na úkor obsahu), jak mu mnozí někdy vyčítali.*“¹²³

¹²¹ Tamtéž.str. 118.

¹²² Srov. Čermák, Miloš: Nanebevzetí Karla Kryla. Academia, 1.vydání, Praha 1997. ISBN 80-200-0661-3.str. 39.

¹²³ Tamtéž.str. 52 – 53.

Jak už jsem uvedla, chápal slovo jako materiál, musí se s ním umět tedy správně pracovat. Věděl, že slovem se dá zasáhnout terč do černého, že se dá použít jako zbraň, proto začal se skládáním protestsongů. Jeho vždy dokonale zvolená slova dokázala rozvířit vody na místech, kde bylo třeba. Tato schopnost nebyla na vyšších místech naší politiky nijak obdivována, spíš z ní šel strach, proto Kryl raději zůstal v exilu. Kdyby tak neučinil, nejspíš by mu byla budoucí tvorba zakázána úplně a nebyl by jenom zastaven prodej jeho desek. V exilu mohl i nadále tvořit a pašovat své desky na vlastní náklady do vlasti, tak zůstal i přes dvacetiletou odluku v podvědomí českých posluchačů. Jeho charismatická osobnost a ostrý jazyk i přes nynější patnáctileté výročí jeho smrti z naší mysli jen tak nevyumizí.

6. ZÁVĚR

Svou bakalářskou práci jsem zaměřila na významné osobnosti mého rodného regionu - Kroměřížska. Vytyčila jsem jak ony osobnosti a jejich život a dílo, tak vztah ke Kroměříží samotné a odraz místa narození v díle, který bohužel není u žádného z nich nijak velký a citelný. Jmenovitě se jedná o Karla Kryla, Františka Kožíka, Jaromíra Tomečka, Oldřicha Králíka a Jindřicha Spáčila. Vztah k regionu a jeho historii je nejvíce znát v díle Jindřicha Spáčila. Kroměřížsku není zkrátka v literatuře věnováno tolik pozornosti, kolik by si díky své pozoruhodné historii a malebnosti kraje zasloužilo.

Stěžejním motivem se pro mě ale stal životní příběh, pocity, myšlení, nálady, názory a tvorba jedné z velkých osobností celé naší umělecké scény, nejen regionální, Karla Kryla. I když to byl člověk vzrůstu malého, neměřil ani 160 centimetrů, osobností a názory však svou výšku několikanásobně překonal. Zprvu byl znám a nikdo o něm nemluvil jinak, než o malém klukovi s kytarou, který zpívá písničky. Měl velmi rád společnost lidí a bohémštější způsob života, ke kterému se několikrát uchýlil.

Na vědomí vstoupil československému publiku jako písničkář, ne ale písňemi obvyklými, nýbrž protestsongy. Několikrát jsem se setkala s jeho přirovnáním k Bobu Dylanovi, jemu osobně však přišlo legrační. V době obsazení republiky sovětskými vojsky složil svou nejznámější píseň – Bratříčku, zavírej vrátka. Bratříček se okamžitě zaryl pod kůži celého národa. S drobnou nadsázkou zastupoval jakousi hymnu oné doby. Období jeho velkých úspěchů brzy skončilo a musel zůstat v německém exilu. Nikdy se neoznačil za emigranta, vždy jen exulant. Exulant má totiž v úmyslu vrátit se do vlasti a stále se o ní zajímá. Emigrant ne. Kryl byl svou láskou k vlasti a národu pověstný.

V Německu zažíval odlišný způsob života než ten, na který byl zvyklý. Život samotáře, jehož útrpné chvíle, si po jeho návratu dostatečně vynahradil. Vrátila se zpět jeho popularita. Kryl byl pověstný také avantýrami s ženami. Sám se své oblibě u žen divil. Několikrát pronesl, jak on, malý kluk s kaštanovými vlasy a knírem v obnošené vestě nebo svetru, který navíc ani neumí pořádně zpívat, natož aby znal noty, může vůbec někomu padnout do oka. Ženy nebyly jeho jedinou neřestí, byl jí také alkohol. Při turné v Americe se dokonce kvůli oběma neřestem dostával do nepříjemností. Zkrátka rád posedával s přáteli v hospůdce a popíjel, což vlastně jenom potvrzuje jeho bohémský způsob života.

Měl svou hlavu, měl své předtuchy, které se většinou vyplnily, měl svůj názor, který se nebál říct, měl schopnost být dobrým řečníkem. A hlavně měl velké sociální cítění, kterého si na něm museli cenit všichni. I když byl považován za ješitu, bručouna a lakomce, musím

vznést protest. Vydával by lakomec na své vlastní náklady své desky a snažil se je propašovat do vlasti bez vidiny zisku? Ani jeho možná účast v politice nebyla podmíněna penězi. S republikou to myslel dobře, k hospodářským otázkám používal hlavu sedláka, což se jevílo jako dobrý systém, kdyby bylo dáno na některá jeho slova, mohlo by být pár věcí jinak. Ale to jsou jenom mé spekulace a nepřísluší mi hodnotit co by bylo kdyby... Kryl zkrátka nebyl v politice žádán.

Svou nečekanou a náhlou smrtí šokoval celý národ, který hned rozpoutal různé spekulace. Na jeho pohřeb přišla obrovská spousta lidí. Faktem však zůstává, že smrtí jeho hvězda neuhaslá. V současné době je pořád vryt do srdcí, nebo alespoň do paměti lidí, kteří si ho pamatují a zažili ho. Kryl dokonce oslovuje i současné generace. Důkazem mohou být někteří zpěváci, kteří jeho písně přezpívali a tím je udržují nadále v lidském povědomí. Příkladem uvedu CD Daniela Landy s názvem Večer s písní Karla Kryla, kde najdeme výběr Krylových nejlepších písní, zejména z desky Bratříčku, zavírej vrátka! S jeho písněmi vystoupil ještě třeba na moravském hradě Helfštýn Jaromír Nohavica. V práci se uvádím také vlastní interpretaci některých Krylových básní, potažmo písní, zejména z jeho rané tvorby.

Závěrem mohu jenom dodat, že doufám i v budoucí udržení Krylovy tradice a že nadále neupadne v zapomnění.

7. SUMMARY (RESUMÉ)

My Bachelor work is aimed to important persons of my birth region - Kroměřížsko. I marked out the persons, their life and work as well as their relation to Kroměříž and reflection of birth place in their works, which aren't unfortunately so big and perceivable. Namely I mean Karel Kryl, František Kožík, Jaromír Tomeček, Oldřich Králík a Jindřich Spáčil. Relation to region and its history is mostly visible in works of Jindřich Spáčil. There is not so much attention paid to Kroměřížsko as it deserves thanks to its remarkable history and picturesque of land in literature.

Main theme for me became life story, feelings, mind, moods, ideas and work of one of big persons of our whole art scene, not only regional, Karel Kryl. Even he had smaller stature, he wasn't taller than 160 cm, his personality and views multiply overcame his height. In the beginning he was known as small boy with guitar, who sings songs. He liked company of people very much and bohemian life, which he turned to several times.

He came into the sense of czechoslovak audience as a songster, not by usual songs but by exclamation songs. Several times I met with his comparison to Bob Dylan, but it appeared to him funny. During occupancy of republic by Soviet soldiers he composed his the most famous song – Bratříčku, zavírej vrátka. Bratříček has immediately carved (digged) under the skin of whole nation. With little exaggeration it represented hymn of these times. Period of his big successes finished early and he had to stay in Germany exile. He had never marked himself as emigree, always only exile. Exile intend to come back to his country and is still interested in it. Emigree not. Kryl was famed for his love to country and nation.

He was living little bit different way of life in Germany than he used to before. Life of loner, whose compassionate moments he recompensed after his return.. His popularity was back. Kryl was also famed for his adventures with women. He himself wondered why he was so favourite for women. Several times he spoke how could anyone liked him, such small boy with chestnut hair and moustache in outworn jacket or sweater, who can't properly sing and additionally don't know the tunes. Not only women were his only vice, it was also alcohol. He got into troubles during tour in America for sake of these two depravities. Simply we liked to sit with friends in pub and drink, what only vouches his Bohemian life.

He was restive, he had his foresights which had always fulfilled, he had his attitude which we has not afraid to tell, he had ability to be good speaker. And mainly we had big social feeling which all people appreciated on him. Even he was considered to be vain, grumbler and miser I must enter the protest. Would miser issue his music on his own costs

and was trying to smuggle them in to the county without any promise of profit? Neither his attendance in politics wasn't contingent on money. He was meaning it well with republic, he was using rustic head for agricultural issues what appeared as a good systém. If his views were used, many things could be different. But these are only my speculations and I am not rightful to evaluate what would be if... Simply Kryl wasn't desired in politics.

He shocked whole nation when died by unexpected and abrupt death and it unchained many speculations. A lots of people came at his funeral. However fact is that his star hasn't expired in spite of his death. Presently he is still graved in the hearts od people or at least in memories of people who remember his and whom he influenced. Kryl even adresses also present generation. Proof can be some singers who reissued his songs and thereby they keep them in human awareness. For example I can mention CD of Daniel Landa with name Večer s písní Karla Kryla where we can find the best of Kryl's songs, especially from record Bratříčku, zavírej vrátka! Also Jaromír Nohavica had appearance with his songs on Moravian castle Helfštýn. I also mention my own interpretation of Kryl's poems, or lets say songs, especially from his earlier creation.

In fine I can only add that I hope in keeping of Kryl's heritage and that it will never fall into oblivion.

8. POUŽITÁ LITERATURA

- Blahynka, Milan: Čeští spisovatelé 20.století. Československý spisovatel, Praha 1985.
- Čermák, Miloš: Nanebevzetí Karla Kryla. Academia, 1.vydání, Praha 1997. ISBN 80-200-0661-3.
- Čermák, Miloš: Půlkacíř. Academia, 2. vydání, Praha 1994. ISBN 80-200-0187-5.
- Fic, Igor: Kroměříž literární. Muzeum Kroměřížska, Kroměříž 2000. ISBN 80-85945-22-3.
- Hanuška, Petr, Novotný, Vladimír: Česká literatura ve zkratce. Brána, Praha 2001. ISBN 80-7243-115-3.
- Heřman, Zdeněk: Říkat pravdu s úsměvem. Albatros, Praha 1984. ISBN není.
- Hlinka, Jiří: Nevyjasněná úmrtí. The world Circle Foundation, 1.vydání, Praha 1999. ISBN 80-902731-0-6.
- Karel Kryl rozhovory. Torst, (red. Jiskrová, Jaroslava), 1.vydání, Praha 2006. ISBN 80-7215-275-0.
- Kovařík, Vladimír: Literární toulky Moravou. Albatros, Praha 1985. ISBN není.
- Králík, Oldřich: Šest legend hledá autora. Mladá fronta, Praha 1966. ISBN není.
- Kryl, Karel: Knížka Karla Kryla, báseň: Monika. Mladá fronta, 2. vydání, Praha 1990. ISBN 80-204-0206-3
- Kundera, Ludvík: Různá řečiště /a/. Atlantis, Brno 2005. ISBN 80-7108-259-7.
- Kundera, Ludvík: Různá řečiště /b/. Atlantis, Brno 2005. ISBN 80-7108-260-0.
- Lipčák, Roman. Já nerad... BB art, 1.vydání, 1995. ISBN není.
- Mrva, Jiří: Zlatá stopa. Fikus, Hulín 1992. ISBN není.
- Slovník českých spisovatelů od roku 1945, díl 1, A-L. (red. Janoušek, Pavel), Brána, Praha 1995. ISBN 80-85946-16-5.
- Slovník českých spisovatelů od roku 1945, díl 2, M-Ž. (red. Janoušek, Pavel), Brána, Praha 1998. ISBN 80-7243-014-9.
- Stejskal, Václav: Moderní česká literatura pro děti. Státní nakladatelství dětské knihy, Praha 1962. ISBN není.
- Valů, Jan: Karel Kryl. Diplomová práce. PF UP Olomouc 2000.
- Kryl, Karel: Amoresky, ISSN 1213-9564. [cit. 2009-03-02]. URL: <http://teenage.cz/texty/kryl-karel/dve-pule-lunety-aneb-rebelant-o-lasce/amoresky>.
- Kryl, Karel: Amoresky, [cit. 2009-03-02]. URL: <http://www.karelkryl.de/kryl/kryl-de/bibliografie7.html>.

